

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta sociálních věd

Institut politologických studií

Jakub Semela

**Teorie voleb druhého řádu
na úrovni krajů v České republice**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Jakub Semela**

Vedoucí práce: **PhDr. Kamil Švec, PhD.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

SEMELA, Jakub. *Teorie voleb druhého řádu na úrovni krajů v České republice*. Praha, 2015. 56 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kamil Švec, PhD.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce *Teorie voleb druhého řádu na úrovni krajů v České republice* je ověření platnosti teorie voleb druhého řádu na volby do zastupitelstev krajů v České republice. První část této práce je věnována vývoji teorie voleb druhého řádu. Výzkum této teorie započali Karlheinz Reif a Hermann Schmidt analýzou výsledků voleb do Evropského parlamentu z roku 1979. Druhá část práce je věnována rozboru průběhu a výsledků voleb do PS PČR 2010 a krajských voleb 2012 z hlediska teorie voleb druhého řádu. Závěr práce odpovídá na základě komparace dvou případů na výzkumné otázky, jejichž předmětem jsou specifika voleb druhého řádu.

Abstract

The research aim of bachelor thesis *Theory of second-order elections applied on regional governments elections in the Czech republic* is to verify the validity of the theory of second-order elections on regional governments elections in the Czech republic. The first part of this thesis attends to origin and research of theories of second-order elections. The research of this theory was started by Karlheinz Reif and Hermann Schmidt by the analysis of European Parliament elections which took place in 1979. The second part of the work analyzes the duration and results of the Czech Parliamentary elections in 2010 and elections to regional governments in

2012 in terms of second-order election theory. Final chapter replies to the research issues on the basis of comparison of obtained results.

Klíčová slova

Teorie voleb druhého řádu, Česká republika, krajské zastupitelstvo, volby prvního řádu, Karlheinz Reif, Hermann Schmidt

Key words

Second-order elections theory, Czech republic, regional government, first-order elections, Karlheinz Reif, Hermann Schmidt

Rozsah práce: 56 stran, 78 338 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 29.12.2014

Jakub Semela

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Kamilu Švecovi, PhD. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval.

Obsah

Úvod	2
1. Vznik a vývoj teorií voleb druhého řádu	9
1.1. Teorie volebních cyklů	9
1.2. Teorie voleb druhého řádu	10
1.3. Revize teorie voleb druhého řádu	14
2. Volební systémy voleb prvního a druhého řádu v ČR	19
2.1. Volby do Poslanecké sněmovny Pralamentu ČR	19
2.2. Volby do krajských zastupitelstev ČR	21
3. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2010	22
3.1. Situace před volbami a průběh volební kampaně	22
3.2. Výsledky voleb	26
3.3. Kvalitativní analýza průběhu voleb	29
4. Volby do krajských zastupitelstev 2012	31
4.1. Situace před volbami a průběh volební kampaně	31
4.2. Výsledky voleb	35
4.3. Kvalitativní analýza průběhu voleb	37
5. Analýza volebních výsledků poslanců PS PČR kandidujících v krajských volbách 2012	40
6. Komparace voleb do PS PČR 2010 a zastupitelstev krajů 2012	46
Závěr	48
Přílohy	52
Seznam použité literatury	53

Úvod

Bakalářská práce *Teorie voleb druhého řádu na úrovni krajů v České republice* se věnuje ověření platnosti teorie voleb druhého řádu na volbách do krajských zastupitelstev v České republice. Konkrétním případem jsou pak volby do zastupitelstev krajů konané v květnu roku 2012.

Teorie voleb druhého řádu se jako definovaný pojem veřejnosti poprvé představila v práci Karlheinz Reifa a Hermanna Schmidta „*Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*“. Autoři v této práci vytvořili teoretický rámec voleb druhého řádu (Second-order elections, neboli SOE). Protikladem takovýchto voleb jsou volby do arény prvního řádu jako jsou volby do jednokomorových parlamentů v parlamentních republikách nebo prezidentské volby v republikách s prezidentským a poloprezidentským systémem. Podle tohoto rámce by měly do kategorie voleb druhého řádu spadat i volby do zastupitelstev krajů v České republice.

Návrh ústavního zákona o zřízení vyšších samosprávních celků se do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR dostal k prvnímu čtení 10. července roku 1997 za vlády koalice ODS, KDU-ČSL a ODA. Přednesenému návrhu předcházela živá diskuze o podobě decentralizace země. Návrh se podařilo přijmout 23. října téhož roku celkem 128 hlasy, v účinnost vstoupil k 1. lednu roku 2000. Územně současné kraje kopírují vyšší samosprávné celky, které existovaly roku 1948. Návrh zákona, se kterým pracovala vláda ještě na začátku roku 1997 počítal s devíti kraji, přijatý ústavní zákon jich vytváří čtrnáct.

První volby do krajských zastupitelstev skončily těsným vítězstvím Občanské demokratické strany před tehdejší středopravou Čtyřkoalicí

(KDU-ČSL, US, DEU, ODA). Ve volbách trátila tehdy vládnoucí ČSSD, jejíž menšinová vláda fungovala díky podpoře ODS. I následující volby v letech 2004 a 2008 skončily porážkou strany, která tvořila vládu hlavní politické arény.

Po posledních volbách do zastupitelstev krajů opět započala diskuze o uspořádání vyšších samosprávních celků. Pro snížení počtu krajů se vyslovili v říjnu roku 2012 tehdejší premiér Petr Nečas (ODS) i ministr zahraničí Karel Schwarzenberg (TOP09). Nejčastějším terčem kritiky je trvající duální stav v podobě pojetí krajů jako vyšších územně samosprávných celků na straně jedné a krajské členění státu jako správních obvodů na straně druhé, na což v reakci na tehdejší prohlášení vládních představitelů upozorňoval předseda KSČM Vojtěch Filip.¹ Samotné fungování a uspořádání krajů se pak promítá do jejich chápání veřejností. Politická neshoda na jejich formě může mít za následek částečné odmítnutí těchto institucí a posílení efektu voleb druhého řádu.

Přestože se o problémech krajského uspořádání mluví prakticky od jeho zřízení, je vůle tyto nedostatky odstranit malá. Aktéři hlavní politické arény toto téma využívají spíše v populistických výrocích o snižování nákladů na chod státu. Krajské volby pak z pohledu politiků znamenají skutečně jen jakýsi prostředek pro komunikaci s voliči v polovině volebního období arény prvního řádu.

¹ Diskuze k tématu v televizním pořadu Otázky Václava Moravce dostupného z <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1126672097-otazky-vaclava-moravce/212411030501014/video/> (16.4.2014)

Cíle a výzkumné otázky práce

Předkládaná bakalářská práce se bude zabývat výzkumnými otázkami, které korespondují se základními hypotézami Teorie voleb druhého řádu Karlheinz Reifa a Hermanna Schmidta. Nedílnou součástí předkládané práce bude i analýza volebních výsledků těch kandidátů, kteří uspěli ve volbách do poslanecké sněmovny a ucházeli se i o mandát v krajských zastupitelstvech.

Měly krajské volby konané v roce 2012 nižší volební účast než volby do Parlamentu Poslanecké sněmovny konané v roce 2010 a byla tato účast ovlivněna současným konáním 1. kola senátních voleb?

Klesá z důvodu konání krajských voleb 2012 v polovině volebního cyklu arény prvního řádu podpora vládních stran a stoupá podpora nových, menších a radikálních stran?

Objevují se ve volebních kampaních stran před volbami do krajských zastupitelstev mimo témata věnující se jejich politické aréně i témata arény voleb prvního řádu?

Jakých výsledků dosáhli v krajských volbách poslanci Parlamentu PSP ČR a jaká byla korelace jejich výsledků s výsledky strany za kterou kandidovali?

Cílem práce je ověření platnosti teorie voleb druhého řádu na úrovni krajů v České republice na základě zodpovězení výzkumných otázek.

Metodologie práce

Tato bakalářská práce provádí ověření platnosti teorie voleb druhého řádu na základě kontrastu kontextů dvou případů, konkrétně voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konaných v roce 2010 a voleb do zastupitelstev krajů ČR konaných roku 2012. Metoda kontrastu kontextů nevytváří nová zobecnění, ale spíše se vyjadřuje k platnosti obecných konceptů.² Nesleduje striktní teoretický rámec, což je pro ověření platnosti nepřiliš rigorózní teorie druhého řádu ideální. V této práci jsou použity prvky komparativní metody (metoda souvisejících rozdílů) v podobě komparace dvou výše uvedených případů. Kvantitativní a kvalitativní analýza dat vycházejících z obou případů sleduje podobnosti a rozdíly obou případů.

Struktura práce

Bakalářská práce je dělena do dvou hlavních částí. První část je věnována teoretickému ukotvení práce na základě postupného rozboru literatury dostupné k tématu a je členěna do tří podkapitol podle postupného vývoje teorie voleb druhého řádu. První z podkapitol zkoumá vývoj teorie volebních cyklů v literatuře. Úvahy spojené s touto teorií předcházely formulování teorie voleb druhého řádu, které je věnována druhá podkapitola. V ní je opět zkoumána literatura postupně podle toho, kdy byla publikována. Poslední podkapitolou je *Revize teorie voleb druhého řádu*, kde autor popisuje vývoj této teorie po jejím prvním uveřejnění a reakce různých autorů, opět časově chronologicky. Poslední oddíl

² DRULÁK, Petr. Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673857.

teoretické části tvoří popis volebního systému v České republice, jehož prvky značně ovlivňují výsledek voleb.

Druhá, analytická, část práce je rozdělena do tří kapitol, první dvě se věnují případové studii voleb do Parlamentu PSP ČR v roce 2010 a voleb do krajských zastupitelstev v roce 2012. Třetí kapitola obsahuje rozbor volebních výsledků kandidátů, kteří uspěli ve volbách do PSP ČR a kandidovali i ve volbách krajských. První dvě kapitoly jsou členěny do tří stejných podkapitol. Jedná se o analýzu situace před volbami, kde autor nastíní situaci na politické scéně panující před začátkem voleb a hledá specifické prvky volebních, popřípadě voličských kampaní, vybrané aspekty výsledků voleb, kde autor zkoumá volební výsledky jednotlivých stran, volební účast a preferenční hlasy a kvalitativní analýzu volebních programů stran a jejich politik uplatňovaných během voleb, v nich autor hledá nejvýznamější prvky volebních programů.

Třetí část práce zahrnuje komparaci dvou případů voleb a následně zodpovězení výzkumných otázek. Závěr práce bude shrnutím zjištění z předešlých dvou kapitol.

Reflexe tématu v literatuře

Výše zmíněná studie Karlheinz Reifa s Hermannem Schmidtem vyvolala v politologické obci značnou diskuzi. Práci dvou německých politologů však předcházely už v 60. letech minulého století studie, které se věnovaly přelivu voličů ve volbách konaných v polovině volebního období arény prvního řádu. Jako první studoval výsledky voleb do amerického kongresu a prezidentských voleb Angus Campbell. Reinhardt Dinkel vytvořil koncept volebních cyklů ve své práci *Der Zusammenhang zwischen Bundestag – und Landtagsergebnissen*, uveřejněném

v časopise *Politische Vierteljahresschrift*, ve které se věnoval odlišným výsledkům voleb do Bundestagu a jednotlivých zemských voleb.³ André Freire na případu Portugalska ve studii *Second Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal* tyto volební cykly blíže specifikoval a pojmenoval⁴. Teorie volebních cyklů jsou stěžejní pro ověření střídání podpory vládním a opozičním stranám, během konání voleb druhého řádu.

Edward Tufte přispěl k tématu svou ekonomicko-popularizační teorií, která hledala příčiny redistribuce volebních hlasů mezi volbami ve schopnostech amerického prezidenta.⁵ Schmidtův a Reifův článek se dočkal mnoha reakcí a revizí. Ať už se jednalo o další zpřesnění teorie v pracích jejích původních autorů^{6,7} nebo příspěvky dalších politologů jako Michael Marsh⁸, Pippa Norris⁹ nebo Simon Hix (společně s Michaellem Marshem)¹⁰. Obecně se revidující práce věnují problematice voleb druhého řádu na mikro-úrovni, kdy hledají motivace voličů, zkoumají případy zemí nově se připojivších k Evropské Unii a sledují rozlišnosti v průběhu a financování volebních kampaní. Většina prací k tématu se věnuje volbám do Evropského parlamentu.

V případě voleb konaných na území České republiky se autoři spíše

3 DINKEL, Reinhardt. *Der Zusammenhang zwischen Bundes - und Landtagswahlergebnissen*. Politische Vierteljahresschrift. 1977, č. 18.

4 FREIRE, André. *Second-Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal*. South European Society and Politics. 2004, č. 9.

5 TUFTE, Edward. *Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections*, American Political Science Review. 1975, č. 69.

6 REIF, Karlheinz. *European Election as Member State Second-order election Revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31.

7 SCHMIDT, Hermann; SANZ, Alberto a Daniela BRAUN. *The Micro-Foundations of Second-order Election Theory: Theoretical Reconstructions and Empirical Tests Based Upon the European Election Study 2004*. Presentation at the Citizen Politics Workshop, University of Manchester. 2008, s. 19

8 MARSH, Michael. *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science. 1998, č. 28.

9 NORRIS, Pippa. *Second-order elections revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31.

10 MARSH, Michael a Simon HIX. *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*. Electoral Studies. 2011, č. 30.

než na rozšiřování konceptu teorie voleb druhého řádu soustředí na jeho aplikaci. Nejobsáhlejší a pro tuto práci zároveň stěžejní je monografie olomouckého politologa Pavla Šaradína *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*¹¹, která se věnuje komparaci výsledků voleb do PSP ČR, Evropského Parlamentu a zastupitelstev krajů. Vlastimil Havlík a Libor Hoskovec provádějí širší analýzu krajských voleb v ČR z pohledu teorie voleb druhého řádu¹². Jejich práce se věnuje krajským volbám v letech 2000, 2004 a 2008. Často se teorii věnuje Lukáš Linek (několikrát ve spolupráci s Patem Lyonsem), konkrétněji spíše volbám do Evropského Parlamentu¹³. Zajímavým rozšířením teorie voleb druhého řádu je článek Vlastimila Havlíka a Radovana Brtníka *Personalizace volby v kontextu voleb druhého řádu*¹⁴, která se věnuje efektu vlivu lokálně známých osobností na výběr voličů.

11 ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-1876-6.

12 HAVLÍK, Vlastimil a Libor HOSKOVEC. *Krajské volby v České republice v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Analýza vybraných aspektů voleb do krajských zastupitelstev 2000 – 2008*. European electoral studies, Vol. 4, 2009.

13 LINEK, Lukáš a Pat LYONS. „Přesuny voličů ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice: Testování některých implikací teorie národních voleb druhého řádu.“ in *Volby do Evropského parlamentu 2004*, Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-106-4.

14 BRTNÍK, Radovan a Vlastimil HAVLÍK. Personalizace volby v kotextu konceptu voleb druhého řádu. Případ voleb do zastupitelstva Jihomoravského kraje v roce 2008. *Central European Political Studies Review*. 2008, č. 2-3.

1. Vznik a vývoj teorií voleb druhého řádu

Karlheinz Reif a Hermann Schmidt nebyli první, kteří se této problematice věnovali. Výklad volebních výsledků byl předmětem zkoumání politologů od začátku 60. let, jedná se tedy svým způsobem o předchůdce teorie voleb druhého řádu. Zároveň také jejich práce není poslední studií věnovanou tématu a dočkala se řady revizí a úprav.

1.1 Teorie volebních cyklů

Jedním ze základů teoretického rámce SOE je rozdílnost volebních výsledků parlamentních stran v různých etapách jejich vládnutí. Angus Campbell popisuje dynamiku změny volební podpory v článku „*Surge and Decline: A Study of Electoral change*“ uveřejněném v *The Public opinion quarterly* roku 1960. Přestože se tato studie věnovala výhradně volbám na území Spojených států amerických ujišťuje autor, že „*Základní koncepty, na kterých jsme v této práci stavěli (...) jsou stejně tak aplikovatelné na pochopení volebního chování i v jiných demokratických systémech.*“¹⁵ Volby do amerického Kongresu jsou voliči chápány jako jakési „referendum“ o výkonu prezidenta v polovině jeho funkčního období.

Zpřesnění teorie Anguse Campbella nabízí James E. Campbell ve studii „*The Revised Theory of Surge and Decline*“. Východiska Teorie nárůstu a poklesu zůstávají stejná, James E. Campbell, ale upozorňuje právě na vliv chování nezávislých voličů, kteří své preference mezi

¹⁵ CAMPBELL, Angus: *Surge and Decline: A Study of Electoral Change*. *The Public Opinion Quarterly*, 24, 1960, č.3, s. 418

volbami pozměňují. Upozornil tak na fakt, že jednotlivé volby prvního a druhého řádu se navzájem ovlivňují. Nezávislí a periferní voliči, kteří nejsou spokojeni se svým výběrem v prezidentských volbách, se ke kongesovým volbám v polovině prezidentského mandátu vůbec nedostaví a pomůžou tak právě kandidátům prezidentovy strany. „*Bez této pomoci by velká část kandidátů neobhájila svůj stávající mandát*“¹⁶

Podobného jevu si všímají i Reinhardt Dinkel, C.A.E. Goodhart s R.J. Bhansalim, André Freire nebo Edward Tufte. Tito se snaží vysvětlit příčiny takto odlišného chování v různých volbách. Podle Tufteho nemusí nutně v období, které nazývá *mid-term* (mezi 13. a 36. měsícem po volbách¹⁷), klesat volební podpora strany amerického prezidenta, pokud země ekonomicky prospívá a jeho obecná popularita se udržuje na vysoké úrovni¹⁸. Jeho teorie ekonomicko-popularizační společně s teorií nárůstu a poklesu tvoří základ Teorií volebních cyklů, na které přímo navazují Karlheinz Reif a Hermann Schmidt se svou studií voleb do Evropského parlamentu.

1.2 Teorie voleb druhého řádu

Prvními politology, kteří teorii voleb druhého řádu zformulovali, jsou Karlheinz Reif a Hermann Schmidt. Práce „*Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*“ zveřejněná v časopise *European journal of political research* roku 1980, se věnuje studiu zcela nového fenoménu, jimž se v roce 1979 staly

16 CAMPBELL, James E. *The Revised Theory of Surge and Decline*. American Journal of Political Science. 1987, č. 4., s. 978

17 ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 33. ISBN 978-80-244-1876-6.

18 TUFTE, Edward R. *Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections*. The American Political Science Review. 1975, č. 3., s. 824

volby do Evropského Parlamentu. Již její název napovídá, že volby do Evropského parlamentu považují za národní volby nižšího významu. Za volby prvního řádu (FOE) lze v parlamentních systémech považovat volby do národních parlamentů, v prezidentských a poloprezidentských systémech pak volby prezidentské. Do skupiny voleb druhého řádu (SOE) pak řadí mimo volby do Evropského parlamentu volby komunální, regionální, dodatečné nebo v bikamerálních parlamentech volby do „druhé“ komory.¹⁹

Volby do Evropského parlamentu jsou podle autorů několika současně probíhajícími národními volbami, které ačkoli nemají žádný přímý vliv na vládu nebo opozici na národní úrovni, mají zásadní vliv na národní politické nastavení reprezentované politickými stranami. Jejich chování a strategie v kampani před SOE často vycházejí ze situace panující v hlavní politické aréně. Na základě prvních voleb do Evropského parlamentu roku 1979, pak vytváří konkrétní systematický rámec pro analýzu voleb druhého řádu. Tento založili na šesti „dimenzích“ které ukazují na odlišnosti a podobnosti voleb obou řádů.

První, a dle mnohých i hlavní, dimenzí SOE je tzv. „*Less-at-stake dimension*“²⁰, která hovoří o tom, že v SOE je v sázce mnohem méně než ve FOE. Z této dimenze vychází několik závěrů o odlišnostech voleb obou řádů. První z nich je *nižší volební účast*, která se dá předpokládat s menším zájmem médií o předvolební kampaň a vůbec nižší informovaností voličů. Dalším prvkem je pak *větší šance na úspěch menších a nových politických stran*. Vzhledem k tomu, že v SOE nejde podle voliče o tolik jako ve FOE, přestává kalkulovat s předvolebními průzkumy a pravděpodobnost, že svůj

19 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 8.

20 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 9.

hlas věnuje menší straně, která je jeho přesvědčení mnohem bližší, se zvyšuje. Větší, etablované strany tak ztrácejí nezávislé voliče, jejichž hlas ve FOE dostali právě z důvodu, že pro stranu, která jejich představám vyhovuje nejvíc, jsou šance dostat se do parlamentu malé. Podobně autoři v SOE také předpokládají *vyšší podíl odevzdaných neplatných volebních lístků*. Neplatný volební lístek pak figuruje jako akt nesouhlasu s jednáním strany, které volič dal svůj hlas v předchozích FOE. Posledním charakteristickým prvkem této dimenze je pak předpoklád, že „*strany, které tvoří vládu hlavní politické arény, utrpí ve volbách SOE porážku*“²¹. Na základě předchozích (výše zmíněných) výzkumů je tento jev předpokladatelný právě u SOE, které se konají v období *mid-term*²².

Druhou dimenzí je „*Specific-arena dimension*“²³. Přestože je v sázce mnohem méně, nemůžeme zapomenout na to, že v sázce stále něco je. V různých SOE je pak tento prvek odlišný. Chování politických stran je značně rozdílné ve volbách komunálních a ve volbách do EP. Komunální volby tak mohou být voliči bližší, protože je v sázce např. pozice starosty, která je pro voliče mnohem snáze identifikovatelná. V případě voleb do Evropského parlamentu může voliče mást složitý koaliční systém na jeho půdě. Strany mohou opouštět své programy, protože v rámci konsenzu velkých nadnárodních koalic je prosadit se mnohem těžší.

„*Institucionálně procedurální dimenze*“²⁴ dává důraz na odlišnosti

21 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 9.

22 Termíny, kterými v této práci označuji různé období volebních cyklů (v tomto případě termín *mid-term*) pocházejí z práce André Freireho: *Second Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal* dostupného z <http://www.ics.ul.pt/publicacoes/workingpapers/wp2003/WP3-2003.pdf> (6.4.2014)

23 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 10.

24 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 12.

volebních systémů různých voleb. Dá se předpokládat, že čím více se odlišuje volebním systém do EP od toho zemského, bude klesat volební účast. Dalším aspektem je také ne/povinnost se voleb účastnit nebo výše volebního kvóra. Dříve než začneme FOE a SOE porovnávat je nutné všechny tyto odlišnosti vzít v potaz.

Předposlední „*Dimenze kampaně*“²⁵ klade důraz na to, že úsilí a prostředky vynaložené v předvolební kampani kandidáty nebo politickými stranami hrají v SOE důležitější roli než ve FOE. Vzhledem k tomu, že v průběhu SOE se pozornost upíná také na události v hlavní politické aréně, je zájem médií a veřejnosti o SOE nižší. Dá se předpokládat, že se vládní strany masivním kampaním v SOE vyhýbají, aby nedaly opozici příležitost ke generalizaci problémů na arénu FOE v průběhu kampaně.

*Dimenze změny hlavní politické arény*²⁶ říká, že ztráta preferencí vládnoucí strany nemusí být nutně důsledkem volebního cyklu, ale skutečnou redistribucí hlasů. Zároveň s analýzou voleb druhého řádu je nutné provést i analýzu voleb v hlavní politické aréně, abychom zamezili případnému zkreslení výsledků.

Oběma politickým arénám je společná zvláštní *dimenze sociální a kulturní změny*²⁷. Politické strany většinou korespondují se štěpnými liniemi, jejichž složení se ale neustále mění, jejich podpora je tedy nestálá. Tato dimenze se týká například nárůstu podpory ekologických a regionálních stran nebo poklesu počtu farmářů nebo religiózních voličů a tím i poklesu podpory stran, které je zastupují.

25 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 13.

26 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 14.

27 REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8., s. 15.

1.3 Revize teorie voleb druhého řádu

Karlheinz Reif se ke své studii vrátil po dalších Evropských volbách v roce 1984. V práci nazvané *National electoral cycles and European elections 1979 and 1984*. Jak už vyplývá z názvu práce, zabýval se Reif důkladněji právě vlivu volebních cyklů na výsledek voleb druhého řádu a zpřesnil své předchozí hypotézy:

- 1) kampaně SOE obsahují témata prostoru druhého řádu, ale také většinu prostoru prvního řádu
- 2) volební účast v SOE je pravidelně nižší než u FOE a reflektuje, jaká je závažnost rozdílných SOE
- 3) menší, nové a radikálnější strany mají větší šanci na úspěch v SOE ve srovnání s FOE než strany velké
- 4) v SOE výsledky stran, které tvoří vládu, ovlivňuje křivka popularity vládních stran v jednotlivých fázích volebního cyklu.²⁸

Reakce se jeho druhá práce na téma SOE dočkala v roce 1997, kdy Pippa Norris ve studii *Second-order election revisited* říká, že podle vzoru volebních cyklů zažívají vládnoucí strany pokles podpory ve volbách druhého řádu, obzvláště v období mid-term, lidé totiž volby považují za příležitost vyjádřit svůj nesouhlas s vládou úřadující v hlavní politické aréně.²⁹ Reif se v reakci na článek Norrisové pokusil dále zpřesnit závěry uvedené ve svých předchozích studiích. V otázce volebních cyklů považuje za chybu, že se jim nevěnoval příliš důkladně a zcela opomněl koncept povolební (FOE) euforie a její vliv na následující volby SOE.³⁰ Připomíná,

28 ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 34. ISBN 978-80-244-1876-6.

29 NORRIS, Pippa. *Second-order elections revisited*. *European Journal of Political Research*. 1997, č. 31, s. 112.

30 REIF, Karlheinz. *European Election as Member State Second-order election Revisited*. *European Journal of Political Research*. 1997, č. 31, s. 117.

že pokud se SOE konají brzy po volbách SOE, je výsledek strany, která po FOE formuje vládu hlavní politické arény, ještě vyšší a klesat začíná až následně. Otázkou pro další studie zůstává, jak dlouho tato povolební euforie v podstatě trvá. Tuto tezi upřesňuje Michael Marsh v článku *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections* z roku 1998: „...ztráty vládní strany jsou nejvyšší v období mid-term, následně má však jejich ztráta spíše tendenci se snižovat.“³¹

Za hlavní chybu svých předchozích článků však označuje nedostatečné vysvětlení toho, co se Schmidtem mysleli *národními* volbami druhého řádu. Všechny typy voleb SOE jsou totiž přímo ovlivněny politickou konstelací dominantní politické arény na národní úrovni.³²

Mimo nové, menší a radikální strany mají podle Reifa větší šanci i strany protestní a populistické. Hlas, který odevzdali těmto stranám voliči vládní strany v hlavní politické aréně pak má být pro ony vládní strany určitým výstražným znamením.

Trochu s nadsázkou pak hovoří o volbách do Evropského parlamentu jako o volbách *třetího řádu*. Voliči totiž fakticky neví, koho a kam volí. V komunálních volbách je v sázce např. obecní rada nebo post starosty, budoucí složení Evropské komise však na výsledku voleb tolik nezáleží. Tuto situaci mění až Lisabonská smlouva, díky které navrhuje kandidáty na předsedu Evropské komise Evropská rada a volí jej Evropský parlament, který reflektuje výsledek voleb.

V závěru podporuje svůj postoj k volbám do Evropského parlamentu jako SOE, protože „*Evropská Unie pravděpodobně zůstane politickým subsystemem jeho členský států už jenom proto, že její rozpočet představuje*

31 MARSH, Michael. *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science. 1998, č. 28, s. 606.

32 REIF, Karlheinz. *European Election as Member State Second-order election Revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31, s. 117.

pouhé dvě procenta všech veřejných výdajů v oblasti její jurisdikce.“³³

Již výše zmíněný britský politolog Michael Marsh rozšiřuje studie Reifa a Schmidta dále o poznatek z oblasti přesunu voličů od velkých k menším stranám. Na základě studia čtyř proběhnuvších voleb do Evropského parlamentu je podle něj zřejmé, že největších zisků se dostává stranám, které ve FOE obdržely méně než 4 % hlasů a ztráty jsou naopak nejvyšší u stran, které ve FOE disponovaly více než 30 % hlasů, nelze však opomenout, že tato redistribuce je závislá na volebním cyklu. Podle Marshe je možné na základě SOE předpokládat i výsledek následujících FOE a to právě na základě přelivu voličů od větších stran k menším. Ve FOE se dá předpokládat, že voliči budou opět hlasovat takticky a tím pádem méně podle svého vlastního politického přesvědčení. V posledním ze závěrů své práce si Marsh všímá, že v zemích, kde je běžná alternace vládních stran je mnohem snažší predikovat výsledky SOE. Protivládní výkyvy bývají menší a také přesun voličů od větších stran k menším není tak velký³⁴.

V roce 2011 zveřejnil Michael Marsh společně se Simonem Hixem novou práci nazvanou *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*. V této studii předkládají pro teorii voleb druhého řádu dva nové poznatky. Všem předpokladům teorie voleb druhého řádu odpovídaly první volby do EP v roce 1979 ze všech nejméně, nicméně tento efekt „novosti“ rychle vymizel. Ani rozšíření EU o nové státy neznamenal pro teorii druhého řádu prakticky žádný otřes a volby po rozšíření probíhaly podle stejného rámce.³⁵ Dále se věnují redistribuci hlasů různým stranám. Čím více se strana věnuje evropským tématům, tím větší má ve volbách do EP šanci

33 REIF, Karlheinz. *European Election as Member State Second-order election Revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31, s. 121.

34 MARSH, Michael. *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science. 1998, č. 28, s. 606.

35 MARSH, Michael a Simon HIX. *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*. Electoral Studies. 2011, č. 30, s. 12.

získat více hlasů. Specifický je pak pohled na striktně anti-evropské strany. Jejich počet hlasů se ve volbách do EP oproti ostatním volbám příliš nezvyšuje. Podle Marshe a Hixe to ale neznamená, že by Evropský Parlament měl být více pro-evropský. Nárůst hlasů totiž zaznamenali u stran, jejichž *raison d'etre* je „*proti-evropský sentiment*“.³⁶ Zelené strany mají zpravidla vyšší podporu než ve FOE a z levicového spektra si vedou nejlépe (v poměru s výsledky FOE), zřejmě na úkor socialistů. Tyto prvky jsou pro všechny členské státy stejné.

Autor původní teorie SOE Hermann Schimdt se společně s Albertem Sanzem a Danielou Braun v článku *The Micro-Foundations of Second-order Election Theory* zabývali motivacemi a záměry voličů, které řídí jejich rozhodování v SOE. Autoři si všímají dvou jevů: *Zběhnutí v rámci SOE a strategického zdržení se hlasování*. V případě zběhnutí ukázal jejich výzkum značný rozdíl v chování voličů zemí západní Evropy a voličů zemí východní Evropy, které se k EU připojily v roce 2004. Zatímco na Západě „...někteří voliči opouští svou volbu z FOE kvůli tématu specifickým pro arénu, jiní se v SOE 'vrací domů' ke své ideologicky nejbližší straně“³⁷, není pro voliče v nově přistoupených zemích příliš důležité pravo-levé dělení, ale mnohem větší důraz kladou na evropská témata, která strany volí. Strategické zdržení se hlasování se týká voličů, kteří jsou nespokojení s výkonem vládnoucí strany v aréně FOE, pro kterou hlasovali. Podle autorů je vliv strategického zdržení se větší, než redistribuce volebních hlasů v rámci přirozeného volebního cyklu.

O studiích, která na toto téma vznikla v Českých zemích, se dá říci, že se většinou jedná spíše o ověřování platnosti této teorie na jednotlivé

36 MARSH, Michael a Simon HIX. *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*. Electoral Studies. 2011, č. 30, s. 12.

37 SCHMIDT, Hermann; SANZ, Alberto a Daniela BRAUN. *The Micro-Foundations of Second-order Election Theory: Theoretical Reconstructions and Empirical Tests Based Upon the European Election Study 2004*. Presentation at the Citizen Politics Workshop, University of Manchester. 2008, s. 19

SOE konané na území ČR. Monografie Pavla Šaradína *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice* je nejobsáhlejší počinem na téma SOE u nás. Práce neodhaluje nové skutečnosti v oblasti teorie, nicméně je první komplexní studií voleb druhého řádu v České republice. Working paper Ladislava Cabady *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu*³⁸ se věnuje volbám druhého řádu na území nových členských zemí EU ze střední a východní Evropy. Společná práce Radovana Brtníka a Vlastimila Havlíka, která se věnuje míře personalizace volby v případě voleb do zastupitelstva Jihomoravského kraje byla publikována roku 2008. K vlivu personalizace volby na rozhodování voličů se původní autoři teorie voleb druhého řádu prakticky vůbec nevyjadřují. Brtník s Havlíkem, dochází na základě analýzy počtů a podílů preferenčních hlasů k následujícím závěrům (které sami označují jako možné hypotézy pro další výzkum):

1. pokud se na předních místech kandidátní listiny nachází lokálně známá osobnost, která je spjatá s konkrétní obcí, uspívá v dané obci její strana výrazněji;
2. pokud se na předních místech kandidátní listiny nenachází lokálně známá osobnost nebo se na kandidátní listině nenachází vůbec, která je spjatá s konkrétní obcí, její strana v dané obci více trátí;
3. efekt lokálně významných osobností může být částečně nahrazen regionálně známou osobností³⁹

Personalizace volby je tedy jakýmsi novějším prvkem v oblasti teorie voleb druhého řádu.

38 CABADA, Ladislav. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Working papres fakulty mezinárodních vztahů VŠE, 2010, č. 11. Dostupný z: http://vz.fmv.vse.cz/wp-content/uploads/11_2010.pdf

39 BRTNÍK, Radovan a Vlastimil HAVLÍK. Personalizace volby v kotextu konceptu voleb druhého řádu. Případ voleb do zastupitelstva Jihomoravského kraje v roce 2008. *Central European Political Studies Review*. 2008, 2-3, s. 160.

2. Volební systémy voleb prvního a druhého řádu v ČR

Svobodné volby jsou základem demokratické společnosti. Systém, který formuje jejich fungování je klíčový pro konečný volební výsledek. V rámci České republiky dochází často k méně či více rozsáhlým změnám těchto volebních systémů. Jejich specifické prvky mohou mít značný vliv na efekt teorie voleb druhého řádu. Následující kapitoly představí volební systémy do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a do zastupitelstev krajů.

2.1 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

V současnosti probíhají volby do Parlamentu PSP ČR podle zákona č. 247/1995 Sb.⁴⁰, který byl až do současnosti několikrát novelizován. Zásadní pro vývoj volebního systému bylo období tzv. opoziční smlouvy, tedy menšinové vlády ČSSD v čele s jejím tehdejší předsedou Milošem Zemanem. *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou*⁴¹, jak znělo její celé jméno, měla za cíl vytvoření takového volebního systému, který by zabránil patovým povolebním situacím a zvýhodnil strany s vyšším ziskem hlasů. Předložený zákon č.204/2000 Sb.⁴² Většina jeho úprav byla však rozhodnutím Ústavního soudu (č.64/2001 Sb.⁴³) zrušena, zbylo tak pouze torzo původního návrhu. Tato situace vyplynula v přijetí zákona č.37/2002 Sb.⁴⁴, který upravoval původní zákon z roku 1995.

40 Dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=247~2F1995&rpp=15#seznam> (10.4.2014)

41 Text smlouvy dostupný z http://www.bbc.co.uk/czech/volby2002/parties_opsmouva.htm (10.4.2014)

42 Dostupný z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb00204&cd=76&typ=r> (10.4.2014)

43 Dostupný z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb01064&cd=76&typ=r> (10.4.2014)

44 Dostupný z <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb02037&cd=76&typ=r> (10.4.2014)

Na základě dalších úprav, provedených následnými novelizacemi, se dnes konají volby do PSP ČR každé čtyři roky (vždy v pátek od 14 do 22 hodin a sobotu od 8 do 14 hodin) ve čtrnácti volebních obvodech, které kopírují úzmně samosprávné celky – kraje. Volební kvórum odpovídá 5 % odevzdaných platných hlasů pro samostatně kandidující strany. Toto kvórum je v případě koalic dvou a více stran zvyšováno přímou úměrou, tedy 10 % pro dvoučlennou koalici, 15 % pro tříčlennou a 20 % pro čtyřčlennou. Počet mandátů v jednotlivých krajích je závislý na výši tzv. Volebního čísla. To je výsledkem počtu odevzdaných platných hlasů v rámci celé ČR, děleným 200 (celkovým počtem rozdělovaných mandátů). Volební číslo se tak rovná počtu hlasů potřebných k udělení jednoho mandátu. Počet mandátů pro jednotlivé kraje je pak výsledkem dělení počtu odevzdaných platných hlasů v daném kraji a volebního čísla. Samotný přepočít hlasů na mandáty pak probíhá podle d'Hondtovy metody. „*Počet platných hlasů každé strany je vydělen řadou celých čísel (dělitelů) počínaje jedničkou: 1;2;3;4; ... atd. Ze všech vypočtených podílů je vybrán takový počet nejvyšších, kolik má být rozděleno mandátů. Každá strana získá tolik mandátů, kolik jejích podílů bylo vybráno.*“⁴⁵ Každý volič také disponuje čtyřmi preferenčními hlasy, kterými může ovlivnit pořadí osob na vázané kandidátní listině. Kandidáti dostávají přednostní mandát pokud dosáhnou 5 % preferenčních hlasů ze všech hlasů odevzdaných jejich straně. Aktivní volební právo nabývá občan ČR v 18ti letech (překážkou může být zbavení způsobilosti k právním úkonům) a pasivní volební právo získává v 21 letech každý občan, který disponuje právem aktivním.

45 CHYTILEK, Roman, Jakub ŠEDO, Tomáš LEBEDA a Dalibor ČALOUD. *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009, s. 195. ISBN 978-80-7367-548-6.

2.2 Volby do zastupitelstev krajů v České republice

Přestože o vytvoření vyšších územních samosprávních celků mluví už Ústava České republiky⁴⁶, došlo k jejich realizaci až na konci dvacátého tisíciletí. Po dobu pěti let od vzniku samostatné České republiky existovala značná politická neshoda na formě decentralizace země. Jednání vyplynula v ústavní zákon č. 347/1997 Sb.⁴⁷, který nabyl účinnosti 1. ledna 2000. Prvních změn se tento ústavní zákon dočkal těsně před prvními volbami, konkrétně novelami č.129/2000 Sb.⁴⁸ a č. 130/2000 Sb.⁴⁹

Volby do zastupitelstev krajů probíhají každé čtyři roky (počínaje rokem 2000) ve 13 krajích (výjimku tvoří hlavní město Praha, kde je zastupitelstvo voleno v komunálních volbách). Stejně jako ve volbách do PSP ČR platí 5% volební klauzule s tím rozdílem, že 5% klauzule platí i pro koalice dvou a více stran. Počet mandátů, které se v krajích rozdělují je závislý na velikosti daného kraje a pohybuje se mezi 45 a 65. Pro přepočítání hlasů se používá modifikovaný d'Hondtův volební dělitel⁵⁰, jehož tvůrcem je právník a bývalý poslanec ČSSD Zdeněk Koudelka. Tato modifikace je pozůstatek po volební reformě z roku 2000, kdy měla být použita i pro volby do Parlamentu PSP ČR, ale byla následně zrušena Ústavním soudem. O tom, nakolik je tento prvek voleb do krajských zastupitelstev diskutabilní hovoří autoři v knize Volební systémy. Modifikace má bránit malým stranám k získání prvního mandátu, což v kombinaci s velkými volebními obvody (krají) a 5% klauzulí pozbývá smysl. Strana se získáním 5 % hlasů

46 Hlava sedmá, článek 99

47 Dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=347~2F1997&part=&name=&rpp=15#seznam> (10.4.2014)

48 Dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=129~2F2000&rpp=15#seznam> (10.4.2014)

49 Dostupný z <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=130~2F2000&part=&name=&rpp=15#seznam> (10.4.2014)

50 První dělitel v řadě je nahrazen druhou odmocninou čísla 2 zaokrouhlenou nahoru, následuje řada 2,3,4,...

totiž po propočtu vždy mimo první mandát získá i mandát druhý.⁵¹ Voliči v případě voleb do zastupitelstev krajů disponují opět čtyřmi preferenčními hlasy. Pro posun na vázané kandidátce potřebuje kandidát právě 5 % přednostních hlasů. Aktivní i pasivní volební právo nabývají občané s trvalým pobytem na území daného kraje dovršením osmnáctého roku života.

3. Volby do Parlamentu Poslanecké sněmovny České republiky 2010

3.1 Situace před volbami a průběh volební kampaně

Po volbách konaných v roce 2006 zformovaly vládu vítězná ODS v koalici s KDU-ČSL a Stranou zelených a v čele s premiérem Mirkem Topolánkem (ODS). V Poslanecké sněmovně zavládla patová situace protože vládní koalice disponovala rovným stem mandátů. Následující tříleté období se opoziční ČSSD pokusila celkem čtyřikrát o vyslovení nedůvěry vládě, zejména pro její propojení s lobbystickými sférami. Vnitřní rozkol v koaličních stranách nahrával opozici, což vedlo až k pátému a historicky prvnímu úspěšnému pokusu o vyslovení nedůvěry vládě, kdy pro její pád hlasovali Vlastimil Tlustý a Jan Schwippel z ODS a Věra Jakubková a Olga Zubová ze Strany Zelených. Po pádu vlády v průběhu půlročního předsednictví České republiky v Radě Evropské Unie panovala napříč politickým spektrem vzácná shoda na ustavení úřednické

51 CHYTILEK, Roman, Jakub ŠEDO, Tomáš LEBEDA a Dalibor ČALOUDEK. *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009, s. 317. ISBN 978-80-7367-548-6.

vlády a brzkém uspořádání předčasných voleb. 8. května 2009 prezident republiky Václav Klaus jmenoval úřednickou vládu bývalého předsedy Českého statistického úřadu Jana Fischera.

Předčasné volby byly naplánovány na 9. a 10. října roku 2009. Kandidátku pro volby podalo celkem 32 stran a hnutí a koncem jara se započaly předvolební kampaně stran. Ty se nesly v duchu aktuálních otázek, především pak umístění amerického radaru ve vojenském úvalu v Brdech nebo zavedení regulačních poplatků u lékaře. ČSSD vsadila na čistě negativní kampaň, jejímž symbolem se stálo právě onen 30ti korunový poplatek u lékaře. Striktně se vymezila proti politice ODS a upozorňovala na chyby její poslední vlády. Důraz kladla také na kontroverzní pojem „obyčejní lidé“, proti kterým měla být politika ODS namířena. Občanští demokraté se vydali podobnou cestou, kampaň postavili na antipatii vůči předsedovi ČSSD Jiřímu Paroubkovi⁵². V duchu negativní kampaně před volbami brojila i Strana zelených, která vyčítala sociálním demokratům pád vlády v době předsednictví v radě Evropské unie a také Věci veřejné, jenž vybízeli k celkové obměně politické reprezentace pod heslem „STOP politickým dinosaurům“. Střídměji se v kampani projevovaly konzervativní strany KDU-ČSL a TOP09, které se představily v pozitivní kampani.

Předvolební průzkumy stranických preferencí v počátcích předvolební kampaně shrnuje následující tabulka.⁵³

Obrázek č. 1: Průzkum stranických preferencí, květen 2009

Strana	Preference
ČSSD	32,40%
ODS	23,70%
KSČM	10,90%
KDU-ČSL	5,90%
SZ	5,30%

Zdroj: www.stem.cz

52 Billboardy s heslem „ŘEŠENÍ místo STRAŠENÍ“ zobrazující předsedy obou největších stran – Jiří Paroubka na straně STRAŠENÍ a Mirka Topolánka jako symbol ŘEŠENÍ.

53 Strana TOP09 fakticky vznikla později a později také zahájila předvolební kampaň, strana Věci veřejné v tuto dobu neměla dostatečnou podporu.

Schůze Poslanecké sněmovny konaná 15. září téhož roku měla rozpustit Poslaneckou sněmovnu a stvrdit tak termín předčasných voleb. Před začátkem schůze však na tiskové konferenci vystoupil předseda ČSSD Jiří Paroubek a prohlásil, že jeho strana rozpuštění sněmovny nepodpoří. Důvodem pro jeho rozhodnutí byl nálezn Ústavního soudu z 10. září téhož roku, který považoval Ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny⁵⁴ za odporující materiálnímu jádru Ústavy. Konkrétně pak mělo jít o jeho retroaktivitu, která spočívala ve změně uplatnění volebního práva, s nímž voliči v roce 2006 nebyli obeznámeni.

Strany na zrušení předčasných voleb tratile značné částky, které předpokládaly splatit z příspěvků státu plynoucích z nadcházejících voleb⁵⁵.

V listopadu roku 2009 oficiálně vzniká nová strana TOP09 na prvním ustavujícím sněmu, fakticky již funguje několik měsíců. Vznikla z části bývalých členů KDU-ČSL a na její kandidátce figurovali také členové stran Starostové a nezávislí a Starostové pro Liberecký kraj. Druhým nováčkem na parlamentní půdě se podle předvolebních průzkumů z průběhu roku 2010 měla stát strana Věci veřejné, která v té době fungovala na komunální úrovni v Praze a mimo její členy se na kandidátce objevili i členové Sdružení nezávislých kandidátů – Evropští demokraté.

Díky situaci kolem vyslovení nedůvěry vládě a změně termínu voleb se politická obec těšila v letech 2009 a 2010 značnému mediálnímu zájmu. Politické strany začaly hojně využívat pro komunikaci s voliči sociálních sítí, zejména Facebook. Časté byly také interaktivní webové stránky, většinou zaměřené na negativní reklamu soupeřící straně. V případě ODS se jednalo o stránky www.cssdprotivam.cz, ČSSD představila své stránky

54 Ústavní zákon č. 195/2009, dostupný z http://www.usoud.cz/dalsi-ustavni-zakony/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=375&cHash=6081b7eabdc7891bdbc54b3f9fdd49ce (19.4.2014)

55 Informace o výši finančních ztrát stran dostupné z článku na http://zpravy.idnes.cz/predvolebni-kampan-uz-stala-miliony-strany-scitaji-ztraty-poo-/domaci.aspx?c=A090915_211519_domaci_vel (19.4.2014)

www.modranemoc.cz a Strana zelených www.neodpustime.cz. V rámci sociálních sítí se ale organizovali i voliči. Např. facebookový profil neziskové organizace Vyměňte politiky, jednoho z iniciátorů podpory „kroužkování“ kandidátů, shromažďuje dnes na 108 tisíc příznivců⁵⁶. V rámci sociální sítě Facebook vznikla i iniciativa nazvaná „Vejsce pro Paroubka v každém městě!“, která se těšila značné podpory a v průběhu předvolebních mítinků ČSSD bylo předsednictvo strany terčem útoků vajíčky ze strany posluchačů.

Konečným rozhodnutím politiků bylo uspořádání voleb v řádném termínu, tedy v květnu roku 2010. Témata předvolební kampaně zůstala zachována, stejně jako její negativní duch. Výjimku nadále tvořily konzervativní strany, TOP09 stavila především na image svého předsedy Karla Schwarzenberga (ve vládě Mirka Topolánka ministrem zahraničí za Stranu zelených) a na konzervativních hodnotách pod heslem „Tradice Odpovědnost Prosperita“. V předvolební kampani se také objevilo zcela nové téma, kterému se věnovaly především pravicové strany. Šlo o hospodářskou krizi, která postihla Řecko kvůli nehospodárnému zacházení se státními financemi. ODS a TOP09 vyzývaly voliče, aby měli na mysli rozpočtovou odpovědnost země a odmítli populistické výroky ČSSD o zřízení institutu třináctého důchodu, zrušení regulačních poplatků ve zdravotnictví apod.

Předvolební průzkumy stranických preferencí ze začátku května roku 2010 hovořily pro vítězství ČSSD, socialisté však oproti situaci před plánovanými předčasnými volbami ztratili více než 5 %.⁵⁷ Průzkum agentury STEM tedy před květnovými volbami přisuzoval ČSSD zisk 27,0 % hlasů, ODS 18,7 %, Komunistické straně Čech a Moravy 11,8%,

56 Hlavní aktivity iniciativy na internetu dostupné z: <https://www.facebook.com/vymente.politiky?fref=ts> (20.4.2014)

57 Průzkum preferencí agentury STEM dostupný z: <http://stem.cz/clanek/1808> (20.4.2014)

straně TOP09 9,2 % a straně Věci veřejné 8,9 % hlasů. Pod 5% volební klauzulí zůstávaly dříve vládní strany KDU-ČSL a Strana zelených.⁵⁸

3.2 Výsledky voleb

Volební účast v květnových volbách 2010 nepředčila očekávání vysokého zájmu, ačkoli se jich zúčastnilo 62,60 % voličů, kteří odevzdali 99,37 % platných volebních lístků.

Kandidátku k volbám podalo celkem 27 stran a hnutí (o 5 méně než před plánovanými předčasnými volbami), přičemž kandidátka hnutí Ježíš je pán byla pro nesplnění podmínek následně odmítnuta. Výsledky voleb shrnují následující tabulky.

Obrázek č. 2: Výsledky stran se ziskem na 5 %

Číslo	Název strany	Počet platných hlasů	
		Počet	%
9	ČSSD	1 155 267	22,08
26	ODS	1 057 792	20,22
15	TOP09	873 833	16,70
6	KSČM	589 765	11,27
4	VV	569 127	10,88

Zdroj: www.volby.cz

Obrázek č. 3: Přehled zisků mandátů

Číslo	Název strany	Počet mandátů	
		Počet	%
9	ČSSD	56	28,00
26	ODS	53	26,50
15	TOP09	41	20,50
6	KSČM	26	13,00
4	VV	24	12,00

Zdroj: www.volby.cz

Je zřejmé, že volby skončily především jasnou porážkou sociální demokracie. Ta vzhledem k nulovému koaličnímu potenciálu KSČM a

⁵⁸ Výzkum dostupný na: <http://stem.cz/clanek/1947> (20.4.2014)

prohlášení Věcí veřejných⁵⁹ (odmítají členství ve vládě společně s „politickými dinosaury“) neměla partnera, se kterým by vládní koalici vytvořila. Její předseda Jiří Paroubek vzal za výsledek voleb osobní zodpovědnost a svého předsednictví ve straně se vzdal. Velký otřes pro stranický systém ČR pak znamenal volební výsledek KDU-ČSL (4,39 %), která se tak poprvé za dobu svojí existence⁶⁰ (od roku 1919 s přestávkami 1938-45, kdy byla její činnost pozastavena a 1948-1989, kdy byla členem Národní fronty objevila mimo Poslaneckou sněmovnu. Poměrně vysoká podpora stran TOP09 a VV může značit touhu voličů po obměně politické reprezentace. Podobně se dá mluvit i o Straně práv občanů – Zemanovci, která nabízela alternativu pro levicové voliče, kteří nechtějí volit KSČM a zároveň nejsou spokojeni s výkony ČSSD. Strana, již vedl dřívější premiér a předseda ČSSD Miloš Zeman, a která byla na jeho osobnosti založena, získala ve volbách jen o 0,06 % hlasů méně než KDU-ČSL, tedy 4,33 % hlasů. Jiří Paroubek označil tuto stranu za podílníka na „neúspěchu“ ČSSD. Dá se předpokládat, že skutečně velká část voličů SPOZ byla dřívějšími sympatizanty ČSSD. Hluboký propad zažila Strana zelených, která se ziskem 2,44 % hlasů skončila až za Suverentiou - blokem Jany Bobošíkové (zisk 3,67 %). Podpora antisystémovým stranám, jakou je například Dělnická strana sociální spravedlnosti, nebyla výrazně odlišná od předchozích voleb. Voliči tedy hledali alternativy k etablovaným politickým stranám, v případě VV zřejmě vyslyšeli populistickou výzvu k obměně kádrů, avšak neuchylovali se k radikálnějším stranám.

Zajímavým jevem ve volbách 2010 byl mnohem vyšší podíl preferenčních hlasů pro kandidáty na posledních pozicích kandidátních

59 Přestože podle původních prohlášení předsedy Věcí Veřejných Radka Johna nebyla spolupráce možná ani s dalším z „dinosaurů“ Miroslavem Kalouskem z TOP 09, strana tento postoj změnila.

60 Do roku 1991 pouze jako ČSL

listin. K tomuto kroku vyzývaly voliče nestraničské iniciativy Defenestrace 2010 a Vyměňte politky, která získala širokou podporu mediálně známých osobností. V Praze si polepšili Jan Florian (z 36. místa na 8.) a Lenka Kohoutová (z 20. místa na 5.) z ODS, na Vysočině Aleš Roztočil (z 19. místa na 1.) z TOP09 nebo kandidát ČSSD v Pardubickém kraji Jan Chvojka (z 19. místa na 2.). O tom, nakolik ve výběru kandidátů hrál roli efekt lokálně známých osobností se dá spekulovat. Aleš Roztočil získal v Jihlavě, kde je primářem gynekologicko-porodnického oddělení tamní nemocnice, o 5,41 % přednostních hlasů více než činil jeho průměr v celém kraji Vysočina. Jan Chvojka působí jako právník na Krajském úřadu Pardubického kraje se sídlem v Pardubicích. Tam ovšem získal o 1 % méně přednostních hlasů než v okrese Děčín. Specifickou podobu pak mají volební výsledky v Praze, kde poprvé zvítězil ve volbách někdo jiný než ODS, konkrétně TOP09. Průměr preferenčních hlasů pro kandidáty na 17.- 26. místě kandidátky ODS byl 2,37 %, pro kandidáty na 27.-36. místě však 4,05 %. Podobná situace nastala i u TOP09. Poslední čtyři kandidáti na listině (32.-35. místo) dostali větší počet preferenčních hlasů než kandidáti na 20. až 31. pozici. Tuto skutečnost si autor vysvětluje tím, že mediální kampaň, která doprovázela nestraničské iniciativy vyzývající ke kroužkování kandidátů na konci kandidátních listin, byla přirozeně nejsilnější v Praze (koncerty, happeningy, rozdávání letáků). Lidé tedy hojně využívali preferenční hlasy pro poslední kandidáty, často však vybírali lokálně známé osobnosti – příkladem budiž mírně vyšší podpora Janu Florianovi na Praze 10, kde tehdy působil jako zastupitel městské části.

V tomto bodě je dlužno podotknout, že vysoká míra užití preferenčních hlasů pro kandidáty na konci kandidátních listin byla v případě voleb do arény prvního řádu v České republice ojedinělým

fenomémem pro volby roku 2010. V žádných volbách před rokem 2010, ba dokonce ani v předčasných volbách konaných roku 2013, se do Poslanecké sněmovny nedostali kandidáti z hůře než čtrnáctého místa díky preferenčním hlasům.

3.3 Kvalitativní analýza průběhu voleb

Volební programy stran se zaměřovaly na aktuální problémy domácí i zahraniční politiky. Volební program ČSSD pro volby 2010 nesl podtitul „Lepší budoucnost pro obyčejné lidi“. V 5ti bodech se v něm ČSSD zavazuje:

1. Zvýšit dostupnost a kvalitu zdravotní péče zrušením poplatků a obnovením 3 dnů nemocenské
2. Zavést protikorupční balíček
3. Podpořit veřejné i soukromé investice a efektivním čerpáním evropských fondů obnovit hospodářský růst a vytvořit nová pracovní místa
4. Ze zisků ČEZ vyplatit 2.400 Kč seniorům a zvýšit mateřskou
5. Úsporami a spravedlivějšími daněmi snížit tempo zadlužování státu do roku 2013 na polovinu⁶¹

Veskrze se jedná o popření kroků tehdejší pravostředové koalice. Spravedlivější daně znamenaly zavedení progresivní daně a zdanění příjmů nad 100tis. Kč 38 %. Protikorupční balíček a snižování státního deficitu byli již předmětem jednání úřednické vlády Jana Fischera, ČSSD se zavazuje v tomto trendu pokračovat.

Občanští demokraté upozorňovali na překryv programu ČSSD a

61 Volební program ČSSD dostupný z: http://www.cssd.cz/data/files/maly_volebni_program2010.pdf (22.4.2014)

KSČM a označili jej za „letenku do Řecka“⁶², což v kontextu tehdejší kritické ekonomické situace v balkánské zemi znamenalo odsouzení její sociální politiky. Za hlavní cíle svého programu pak ODS prohlašuje zdraví veřejných financí, zvládnutí hospodářské krize, nízké daně, zlepšení systému sociálních dávek a důchodovou reformu. Připomíná nutnost hlubší integrace země do mezinárodních institucí jako EU nebo NATO. Jasně tak kontrastuje s ČSSD a pro stejné problémy nabízí jiná řešení. Jádrem celého programu byl důraz na „rozpočtovou odpovědnost“.

KSČM logicky cílila na sociální jistoty občanů. V otázce cesty z hospodářské krize nabízí řešení pomocí investic do vědy, vzdělání a nových technologií. V otázce zahraniční politiky odmítá členství v NATO a účast na zahraničních misích, stejně jako přítomnost cizích vojk na území ČR, v konkrétním případě jako reakce na plány o umístění radaru americké protiraketové obrany ve vojenském újezdu Brdy.⁶³

Konzervativní TOP09 zvolila program, který je ve vzácné shodě s programem ODS. Ústředním bodem programu jsou opět zdravé finance. Oba pravicové subjekty se shodnou i na zahraniční spolupráci vycházející z členství NATO a EU. Rozdíl panuje v rétorice, kterou strany použily. TOP09 ve svém programu nezmiňuje žádnou jinou stranu a soustředí se na vlastní cestu a alternativy.⁶⁴

Poslední stranou, která v parlamentních volbách 2010 uspěla, byla strana Věci veřejné. Její program nabízí úspory výdajů ve výši 80 mld. Kč., slibuje spravedlivost rozdělování sociálních dávek, ale především se zavazuje k boji proti korupci, prorůstání byznysu do politiky a regulaci

62 Volební program ODS pro volby 2010 „Řešení, která pomáhají“, s. 13, <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf> (22.4.2013)

63 Volební programy KSČM dostupné z: https://www.kscm.cz/rewrite_url.asp?rew_thema=politika-kscm/volebni-program (11.12.2014)

64 Volební program dostupný z <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/archiv/> (22.4.2014)

lobbingu.⁶⁵

Vyjednávání o vládní koalici se hned na začátku červa roku 2010 chopily ODS, TOP09 a VV. Dne 28. června byl premiérem jmenován předseda ODS Petr Nečas a začátkem července ustavena kompletní vláda. Vládní koalice disponovala v Parlamentu nebývale silnou většinou 118ti hlasů. Pro následující léta slíbila v duchu svých volebních programů pokračovat v oddlužování státu a provždy ukončit boj s korupcí.

4. Volby do krajských zastupitelstev 2012

4.1 Situace před volbami a průběh volební kampaně

Situace ve vládní koalici ODS, TOP09 a VV nebyla v polovině jejího vládnutí ideální. Během roku 2011 si prodělala kauzu s úplatky uvnitř koaliční strany Věci veřejné. 13. dubna roku 2012 pak Okresní soud pro Prahu 5 vynesl rozudek nad poslanci za VV Vítem Bártou a Jaroslavem Škárkou ve věci poskytnutí a udělení úplatku. Tato kauza měla za následek odchod větší části VV z vlády, kde zůstala část poslanců kolem bývalé místopředsedkyně VV Karolíny Peake, která založila liberálně demokratickou stranu LIDEM. Vláda tak přišla o 13 hlasů v Parlamentu a její pozice byla značně oslabena.

Volby do zastupitelstev krajů konané v roce 2008 skončily vítězstvím ČSSD ve všech krajích⁶⁶. ČSSD byla v roce 2010 již druhé volební období arény prvního řádu v opozici, což jí dle teorie voleb druhého řádu značně

⁶⁵ Program strany Věci veřejné pro volby 2010 pod názvem Politický program dostupný z: <http://www.slideshare.net/xjert02/veci-verejne-volebni-program-do-poslanecke-snemovny-2010> (11.12.2014)

⁶⁶ Vyjma hlavní město Prahu, kde roli voleb do zastupitelstev krajů plní volby do zastupitelstva města.

usnadňuje pozici.

3. září 2012 zahajuje na celostátní konferenci v Mladé Boleslavi předvolební kampaň ODS tehdejší premiér Petr Nečas⁶⁷. Ve svém úvodním projevu upozornil na důsledky „oranžové tsunami“ posledních voleb v narážce na kauzu bývalého hejtmána středočeského kraje Davida Ratha v současnosti obviněného z machinací se zakázkami pro kraj. Vyhlásil boj populistické politice ČSSD a slíbil, že jeho strana bude v krajích prosazovat odpovědné zacházení s financemi. Prohlásil také, že jeho strana se v předvolební kampani vyvaruje slibům, které jsou v rámci krajské politiky nerealizovatelné a odkazují na arénu prvního řádu. V tomto duchu se také skutečně kampaň nesla. Prvními vlašťovkami kampaně ODS byly letáky s „vysvědčením“ hejtmánům ČSSD, kde jim vyčítá především nedostatečné čerpání evropských fondů, špatnou podporu neziskovým organizacím a proplácení poplatků u lékaře krajem. „Chválí“ je naopak za populismus, sebepropagaci a zadlužování.⁶⁸ Billboardová hesla „*Myslíme na budoucnost. Chceme stát a kraje bez dluhů.*“⁶⁹; „*Dejme prostor podnikání. Vytvoříme tím pracovní místa.*“⁷⁰ nebo „*Sociální dávky potřebným. Ne těm, kteří je zneužívají.*“⁷¹ nevybočují výrazně z kompetencí krajů. Nutno však podotknout, že v billboardové kampani vystupují především politici, kteří v krajích nekandidují a působí na území Poslanecké sněmovny (Petr Nečas, Miroslava Němcová, Přemysl Sobotka atd.).

ČSSD vyrukovala s negativní kampaní podobně jako před volbami v

67 Přepis textu projevu dostupný z <http://www.ods.cz/clanek/2229-projev-na-zahajeni-volebni-kampane> (23.4.2014)

68 **K** náhledu na: http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/ODS_Vysvedceni.jpg (23.4.2014)

69 Foto dostupné z : <http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/kraje-bez-dluhu.jpg> (23.4.2014)

70 Foto dostupné z : <http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/dejme-prostor-podnikani.jpg> (23.4.2014)

71 Foto dostupné z : <http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/socialni-davky-potrebnym.jpg> (23.4.2014)

roce 2010. Na svých billboardech slibuje *Spravedlivé reformy* a poukazuje na akce vlády v aréně prvního řádu již dva měsíce před krajskými volbami: „134 miliard Kč chtějí ODS & TOP09 darovat církvím“⁷²; „54 miliard Kč chtějí ODS & TOP09 vzít z kapes rodin zvýšením DPH“⁷³ nebo „48 miliard Kč chtějí ODS & TOP09 výtáhnout z kapes důchodců“⁷⁴. Všechna témata se nachází mimo arénu voleb druhého řádu. Úvodem svého „volebního závazku ČSSD občanům“⁷⁵ její předseda Bohuslav Sobotka vyzývá „Řekněte dost bezohledné vládě!“. Sociální demokraté tedy využívají pro svou kampaň především témata arény prvního řádu. Vláda Petra Nečase sama sebe označovala za *vládu rozpočtové odpovědnosti, vládu práva a boje proti korupci*. 69 % občanů by jí však půl roku před volbami podle průzkumu STEM nepřipsalo ani jeden z těchto přívlastků⁷⁶. Toho ČSSD ve své volební kampani využila a Bohuslav Sobotka na brífinku nedlouho po uzavření volebních místností konstatoval „...že voliči jasně vyjádřili svůj nesouhlas s reformami, které prosazuje ODS a TOP09.“⁷⁷

TOP09 začala symbolicky kampaň v Hostivicích, bydlišti bývalého hejtmána Středočeského kraje Davida Ratha. Do voleb se chystala s v Česku zcela novým přístupem k volebnímu marketingu. Již před dvěma lety vyzkoušela akci „na pivo s Karlem“, která se těšila poměrně velké oblibě. Osvědčenou taktiku před krajskými volbami představila jako „*Obýváky 2012*“ s heslem „*Politika začíná doma – víc než si myslíte*“.

72 Foto dostupné z :

http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/cssd_vlada_2letnikampan1.jpg (23.4.2014)

73 Foto dostupné z :

http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/cssd_vlada_2letnikampan2.jpg (23.4.2014)

74 Foto dostupné z :

http://www.mediaguru.cz/wp-content/uploads/2012/09/cssd_vlada_2letnikampan3.jpg (23.4.2014)

75 Text dokumentu dostupný na: <http://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/verejny-zavazek-cssd-obcanum-po-pripadnem-vitezstvi-v-krajskych-a-senatnich-volbach/> (23.4.2014)

76 Informace o výzkumu agentury stem dostupné z: http://www.parlamentnilisty.cz/profil-y-sprava/user-data/06B091AE/file/34225-STEM_vl%C3%A1da_program.pdf (23.4.2014)

77 Videozáznam brífinku dostupný z: <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/videogalerie/tiskove-konference/b-sobotka-dekujeme-vsem-kteri-podporili-krajske-a-senatni-kandidaty-cssd/> (23.4.2014)

V rámci této akce měli občané možnost pozvat svého kandidáta na hejtmana k sobě domů. Rovněž po vzoru posledních voleb rozjela i své interaktivní internetové stránky www.transparentni-kraj.cz, jejichž prostřednictvím nabízí voličům nahlédnutí do ekonomických záležitostí krajů. TOP09 se podobně jako ODS drží témat hospodárnosti krajů, průhlednosti jejich jednání a investic do menšího podnikání, školství a vědy.

Komunistická strana Čech a Moravy spoléhala podobně jako dříve zejména na předvolební mítinky. Z pozice opoziční strany zvolila podobnou taktiku jako ČSSD a na letáčích vyzývala: „*Volte KSČM! Levicový kraj – STOP pravicové vládě.*“⁷⁸ V kampani cílili komunisté zejména na boj na boj proti církevním restitucím a vládním reformám, což dokládají slova předsedy strany Vojtěcha Filipa po volbách: „*Volby ukázaly, že lidé odmítají církevní restituce.*“⁷⁹ Hlavním tématem komunistů pro volby do zastupitelstev krajů, tak byla rozhodnutí učiněná v hlavní politické aréně.

Věci veřejné se v kampani pro krajské volby příliš neangažovaly. Vzhledem k otřesu ve stranických strukturách a prudkému poklesu oblíbenosti strany se snažily před volbami spíše napravit své jméno. S kampaní pro zlepšení image začali přibližně půl roku před volbami. Billboardová kampaň nesla název *My slovo držíme!* a poukazovala na úspěchy dříve vládní strany v hlavní politické aréně.⁸⁰

Průzkumy stranických preferencí hovořily dva týdny před volbami

78 Foto dostupné z:

<http://www.kscm-rychvald.cz/volebni-kampan/volby-2012/volebni-kampan> (24.4.2014)

79 Rozhovor s předsedou KSČM Vojtěchem Filipem dostupný na: <http://www.novinky.cz/domaci/319292-filip-volby-ukazaly-ze-lide-odmitaji-cirkevni-restituce.html> (24.4.2014)

80 Foto billboardu k nahlédnutí na: <http://www.markething.cz/wp-content/themes/Broadcast/thumb.php?src=http://www.markething.cz/wp-content/uploads/Fotografie0567-0011-1024x472.jpg&w=581&h=252&zc=1&q=100> (24.4.2014)

Celkem se v 13ti krajích do zastupitelstev dostalo 19 stran a hnutí. Následující tabulka shrnuje zisky mandátů zvolených stran. TOP09 a Starostové kandidovali v různých krajích ve zvláštních koalicích, tabulka shrnuje zisk mandátů všech těchto koalic.

Obrázek č.4: Přehled stran a hnutí zvolených do zastupitelstev krajů

Strana	Počet mandátů 2008	Počet mandátů 2012
ČSSD	280	205
KSČM	114	182
ODS	180	102
TOP09 + STA	0	44
KDU-ČSL	43	42
STAROSTOVÉ pro LIB. KRAJ	7	13
KOALICE pro PARD. KRAJ	9	10
ZMĚNA pro LIB. KRAJ	0	10
"JIHOČEŠÍ 2012"	0	9
SEVEROČEŠI.CZ	8	9
KOALICE pro OLO. KRAJ SPOLEČNĚ SE STAROSTY	0	8
SPOZ	0	7
KOLAICE PRO KRÁL. KRAJ - KDU.ČSL – HDK – VPM	0	7
HNUTÍ PROIKRAJ	0	6
NEZÁVISLÍ	0	5
HNUTÍ ZA HARMONICKÝ ROZVOJ OBČÍ A MĚST	0	5
VÝCHODOČEŠÍ	0	4
ALTERNATIVA	5	4
PRO VYSOČINU	0	3

Zdroj: www.volby.cz

Dle očekávání se vítězem voleb stala opoziční sociální demokracie. Vítězství ve všech třinácti krajích ovšem nezopakovala a oproti posledním krajským volbám ztratila 75 mandátů. Velký úspěch zaznamenala Komunistická strana Čech a Moravy, která svůj zisk navýšila o 68 mandátů a zaznamenala první vítězství, a to hned ve dvou krajích, Kraálovehradeckém a Ústeckém. Občanská demokratická strana ztratila téměř třetinu mandátů v krajských zastupitelstvech. Tento výsledek částečně ovlivnily kloalice TOP09 a Starostů, kteří v krajských volbách kandidovali poprvé a získali 44 křesel v zastupitelstvech. Výrazného

úspěchu dosáhlo hnutí Starostové pro Liberecký kraj, kteří jsou jedinou neparlamentní stranou, která dosáhla v kraji vítězství. V Libereckém kraji uzavřelo toto hnutí koalici se Změnou pro Liberec. Obě tato hnutí lákala voliče na tvrdý boj proti korupci a zřízení protikorupční komise.⁸²KDU-ČSL využila své stálé podpory u věřících voličů na Moravě. Do krajských zastupitelstev se dostala v krajích Vysočina, Zlínském, Moravskoslezském a Jihomoravském. V Královehradeckém kraji uspěla v koalici s Volbou pro město a Hradeckým demokratickým klubem. Strana Věci Veřejné, která uspěla v parlamentních volbách 2010 se rozhodla kandidovat pouze v pěti krajích, konkrétně Středočeském, Jihočeském, Karlovarském, Královehradeckém a Jihomoravském. V žádném z nich se straně nepodařilo překonat hranici 1% hlasů. Nízká podpora i rozhodnutí kandidovat pouze v některých krajích byly následkem vnitrostranické krize, na jejímž základě se strana rozdělila a opustila vládní koalici⁸³. Ostatní zvolené subjekty působí vždy pouze na území jednoho kraje. Podpora malým neparlamentním stranám působícím na území celé republiky nedosahovala dostatečné výše. Antisystémová Dělnická strana sociální spravedlnosti – STOP NEPŘÍZPŮSOBIVÝM obdržel 1,24 % hlasů. Strana svobodných občanů 1,48% hlasů a Pirátská strana 2,19 % -hlasů. Výsledek Suverenity – volebního bloku Jany Bobošíkové pak celorepublikově nepřekročila 1 %.

4.3 Kvalitativní analýza průběhu voleb

Situace před volbami roku 2012 byla značně ovlivněna kauzami

82 Článek o zřízení protikorupční komise v Libereckém kraji dostupný na: http://liberec.idnes.cz/na-kraji-vznikla-protikorupcni-komise-dhs/liberec-zpravy.aspx?c=A130419_141006_liberec-zpravy_tm (28.4.2014)

83 Strana LIDEM, která vznikla odštěpením od VV ve vládě pokračovala, avšak pro minimální členskou základnu se rozhodla v krajských volbách vůbec nekandidovat.

pravických vládních stran. Podepsala se na jejich výsledku velice negativně a levice zvítězila v 11 z 13 krajů.

Rozbor programových prohlášení kandidujících stran se omezí na strany parlamentní, zejména z důvodu velkého úspěchu regionálních uskupení a nemožnosti jejich komparace s arénou prvního řádu.

ČSSD šla do krajských voleb pod heslem *Spravedlivé reformy*, stejně nazvala i svůj „volební manifest“⁸⁴ společný pro krajské i senátní volby. Program klade pochopitelně důraz na sociální jistoty občanů. Velký důraz je kladen na podporu krajských nemocnic a zastavení jejich privatizací. Konzistentní zůstává sociální demokracie v otázce poplatků u lékaře, které nadále odmítá. Podpora zaměstnanosti by měla podle ČSSD vést skrze i investice do vzdělání, do rozvoje středních a malých podniků a rozšiřováním infrastruktury. Transparentnosti jednání krajů hodlají sociální demokraté dosáhnout větším zapojením občanů do jejich fungování. Posledním bodem programu ČSSD je podpora „zelené“ politiky.

Občanská demokratická strana se v programu *Šance pro zodpovědné*⁸⁵ soustředí na odmítání „levicového populismu“ a důslednou kontrolu výdajů krajů. Toho chce dosáhnout snižováním stavu úředníků, privatizací nemocnic nebo efektivnějším využitím dotací z Evropské unie. V otázce zdravotní péče chce zajistit její dostupnost, nezbytná je ale spoluúčast pacientů. ODS hodlá podporovat menší a střední podnikání, především daňovými výhodami. Stejně jako sociální demokracie se chce zaměřit na export. V otázce sociální podpory občanů upozorňuje na zneužívání sociálních dávek a chce jejich distribuci přísně kontrolovat. V programu se také zaměřuje na zvýšení počtu školek, konkrétně podporou zakládání těch soukromých.

84 Dokument s "volebním manifestem" ČSSD dostupný z: http://www.cssd.cz/data/files/cssd_manifest_2012.pdf (30.4.2014)

85 Volební program dostupný z: <http://www.ods.cz/docs/programy/sance-pro-zodpovedne.pdf> (30.4.2014)

TOP09 nepředstavila jednotný program, protože v jednotlivých krajích kandidovala zvlášť v koalicích se Starosty. Jejich programy jsou zaměřené na kraje zvlášť, nicméně idea programů zůstává stejná. Programy silně rezonuje důraz na transparentnost chování krajů a eliminace korupce a lobbismu cestou zveřejňování všech krajských dokumentů na internetu. Odmítá preferovat jednu skupinu občanů a zavazuje se věnovat sociálně vyloučeným. Důležitá je podpora udržení kulturních zvyklostí krajů, podpora cestovního ruchu, udržení zdravého životního prostředí a investice do rozvoje infrastruktury. V oblasti zdravotnictví se nevěnuje privatizace krajských nemocničních zařízení, ale zaručuje se udržet dostupnost zdravotnictví pro všechny.⁸⁶

Komunisté svůj program postavili na podobných principech jako sociální demokracie. Stejně jako ČSSD odmítá regulační poplatky ve zdravotnictví a privatizaci krajských nemocnic. KSČM je zásadně proti rušení malých, regionálních škol a slibuje rozšíření nabídky zařízení pro děti předškolního věku. Slibuje podporu rozvoje sportu a bezpečnosti ve městech na území krajů. Oblast životního prostředí je zaměřená na zemědělství, konkrétně na využití ekologických zdrojů energie a udržení potravinové soběstačnosti na úkor exportu i importu. Podobnou strategii jako ostatní strany volí v oblasti dopravy a stejně jako ostatní parlamentní strany se zavazuje rozšiřovat dopravní dostupnost menších měst a infrastrukturní síť.⁸⁷

Volby skončily jasným vítězstvím levice. Přestože ČSSD vládne ve všech krajích, se vzhledem ke ztrátě jejích mandátů od posledních voleb faktickým vítězem stala KSČM. Na uzavírání koalic v krajských zastupitelstvech se v rámci ČSSD nezvztahuje tzv. Bohumínské usnesení,

⁸⁶ Viz např. <http://www.top09.cz/regiony/stredocesky-kraj/volby/krajske-volby-2012/volebni-program-2012/> (30.4.2014)

⁸⁷ Volební program KSČM dostupný z: <http://sckr.kscm.cz/index.asp?thema=5989&category=> (30.4.2014)

ve kterém se ČSSD zavazuje neuzavírat vládní koalice právě s komunistickou stranou. Komunisté tak po volbách vytvořily s ČSSD koalice v krajských radách celkem v 9ti krajích. Výjimku tvoří Liberecký kraj, kde vládnu regionální strany Starostové pro Liberecký kraj a Změna pro Liberecký kraj. V Pardubickém kraji vládne ČSSD s Koalicí pro Pardubický kraj (KDU-ČSL, SNK ED, hnutí Nestraníci), v kraji Vysočina vládne sama s podporou komunistů, v Jihomoravském kraji vytvořila koalici s KDU-ČSL a ve Zlínském kraji tvoří koalici mimo KSČM i s SPOZ⁸⁸.

5. Analýza volebních výsledků poslanců PS PČR kandidujících v krajských volbách 2012

Hlavním zdrojem dat pro analýzu volebních výsledků poslanců PSP ČR kandidujících v krajských volbách 2012 je tabulka č. 1 v příloze této bakalářské práce.

Celkem se rozhodlo do krajských zastupitelstev kandidovat 40 poslanců z nichž jich ve volbách uspělo 22⁸⁹. Přestože tedy uspělo celých 55 % kandidujících poslanců, pouze 2 z nich, Jaroslav Martinů za ODS v Pardubickém kraji a Jana Fischerová za ODS v kraji Vysočina, získali mandát na základě preferenčních hlasů, ostatní si na kandidátce udrželi

88 Bližší informace o koalicích v krajských radách dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/204725-v-krajich-je-hotovo-koalice-cssd-a-kscm-vladne-v-9-krajich/> (2.5.2014)

89 Tabulka č.1 obsahuje i další čtyři kandidáty označené hvězdičkou. Tito nabyli mandátu v poslanecké sněmovně až po krajských volbách, proto s nimi autor dále v analýze nepočítá. Jmenovitě šlo o Jana Holečka z TOP 09 a Václava Šlajse, Václava Koubíka a Igora Jakubčíka z ČSSD. Jan Holeček nahradil po volbách poslance Ladislava Jeništu, který přišel o poslanecký mandát zvolením do horní komory PČR. Stejným způsobem nabyli poslanecký mandát i Václav Šlajs a Václav Koubík z ČSSD, kteří nahradili Jana Látku a Miladu Emmerovou. Václav Šlajs se pak poslaneckého mandátu vzdal k 31.3.2013 a uvolnil tak místo Igoru Jakubčíkovi.

volitelné pozice. Naopak jediný poslanec o volitelnou pozici přišel a to Jan Čechlovský, poslanec za ODS kandidující v Pardubickém kraji.

Ve volbách do PSP ČR 2010 Jan Čechlovský, toho času starosta Chrudimi, postoupil díky 6,07 % preferenčních hlasů z devátého místa na druhé a stal se jedním ze tří kandidátů ODS, kteří poslanecký mandát získali. V krajských volbách pak se ziskem 4,50 % preferenčních hlasů obsadil sedmé místo a skončil na pozici prvního náhradníka. Své místo na kandidátce uvolnil mimo jiné jinému kandidujícímu poslanci za ODS, Jaroslavu Martinů, který se posunul ze sedmadvacátého místa na čtvrté díky 5,21 % preferenčních hlasů. Ten stejně jako Jan Čechlovský postoupil ve volbách do PSP ČR na volitelné místo díky preferenčním hlasům. Na první místo kandidátky se dostal z místa osmnáctého. Stejně jako Čechlovský zastával v té době pozici starosty, konkrétně v Poličce. Starostové se dlouhodobě společně s obecními zastupiteli těší největší důvěře občanů ze všech ústavních institucí⁹⁰. Oba tak pravděpodobně dostali v parlamentních volbách důvěru voličů díky dvěma faktorům – své pozici starosty a výše zmiňovanému fenoménu „kroužkování“, k němuž před volbami vyzývaly nestrannické iniciativy. Rozdíl v počtu preferenčních hlasů obou kandidátů v krajských volbách nebyl příliš velký, Martinů jich získal o 80 (o 0,71 %) víc než Čechlovský, podpora obou poslanců klesla od voleb 2010 přibližně o 2 %. Druhou poslankyní, která díky preferenčním hlasům získala mandát v krajském zastupitelstvu byla Jana Fischerová, kandidující v kraji Vysočina za ODS. Posunula se o 36 míst na pátou, poslední volitelnou, pozici. Zisk 7,21 % preferenčních hlasů jí tehdy jako starostce Havlíčkova Brodu vynesl mandát i ve volbách

90 Viz výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění z listopadu roku 2012 (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6922/f3/pi121207.pdf), listopadu 2013 (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7140/f3/pi131202.pdf) a listopadu 2014 (http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7140/f3/pi131202.pdf)

do PSP ČR, ze dvanáctého místa si polepšila na druhé. Její úspěch v parlamentních volbách lze přičíst stejným faktorům jako u Jana Čechlovského a Jaroslava Martinů.

Dohromady kandidovalo v krajských volbách 7 poslanců ODS. Mimo Jaroslava Martinů a Janu Fischerovou uspěli ještě Jiří Pospíšil a Jan Vilímc, oba v Plzeňském kraji. Jiří Pospíšil byl nejúspěšnějším kandidátem ze všech poslanců, obdržel 41,89 % preferenčních hlasů a přinesl své straně v kraji vítězství. Hlasy pro Jiřího Pospíšila měly protestní charakter. Pospíšil byl v roce 2012 nejoblíbenějším vládním politikem⁹¹, k čemuž mu dopomohlo i odvolání z pozice ministra spravedlnosti na návrh premiéra Petra Nečase na konci června toho roku. Přestože Petr Nečas označil za důvod jeho odvolání manažerské selhání⁹², média i veřejnost byla přesvědčena, že za jeho odvoláním stála jeho snaha o zlepšení situace na Vrchním státním zastupitelství v Praze⁹³. Úspěch Jiřího Pospíšila pomohl k zisku mandátu i jeho stranickému kolegovi Vladislavu Vilímcovi, který se na kandidátce ODS v Plzeňském kraji posunul se ziskem 7,09 % o dvě místa na čtvrtou pozici. Kromě Jana Čechlovského neuspěli v krajských volbách neuspěli v krajských volbách poslanci František Dědič (25. místo na kandidátce v Jihočeském kraji) a Jan Bureš (48. místo na kandidátce v Karlovarském kraji). Oba před krajskými volbami již členy krajských zastupitelstev byli a jejich umístění na kandidátce napovídá, že obhajoba jejich mandátů pro ně nebyla zásadní.

Další vládní strana, TOP09, nasadila v krajských volbách celkem 8 kandidátů, jejichž úspěšnost byla 50%. Ve volbách neuspěli Václav Horáček v Libereckém kraji a v kraji Moravskoslezském Ludmila

91 Viz průzkum agentury STEM dostupný z <http://www.stem.cz/clanek/2609> (11.12.2014)

92 Videozáznam brífinku dostupný na https://www.youtube.com/watch?v=UCjE_fzFW8E (11.12.2014)

93 Viz např. <http://www.novinky.cz/domaci/271706-lide-se-bleskurychle-zastali-pospisila-v-praze-demonstrovali-a-dekovali-mu.html> (11.12.2014)

Bubeníková a Pavel Lukša. V obou krajích nedostala strana TOP09 v koalici s hnutím Starostové dostatek hlasů na jediný mandát. V Libereckém kraji doplatila TOP09 na úspěch regionálních hnutí Starostové pro Liberecký kraj a změna pro Liberec. V tradičně levicovém Moravskoslezském kraji pak strana, stejně jako její dva kandidáti, doplatili především na odliv voličů ke KDU-ČSL. Ve Zlínském kraji sice strana strana slavila úspěch, především ale díky koalici s hnutím Starostové a nezávislí, jehož lídr Petr Gazdík se v kraji těší velké popularitě. Sám Gazdík získal 25,89% preferenčních hlasů a po Jiřím Pospíšilovi se stal nejúspěšnějším poslancem. Ministryně kultury Alena Hanáková na kandidátce strany figurovala až na 18. místě. Její pozice vychází z kritiky uvnitř strany i odborné a laické veřejnosti, která doprovázela především personální obměny v Národním divadle a její veřejná vystoupení.⁹⁴ Jedním ze dvou úspěšných kandidátů TOP09 v kraji Vysočina byl i poslanec Ladislav Jirků. Přestože si oproti parlamentním volbám polepšil o 2,21% preferenčních hlasů, zisk 8,74% mu nestačil na udržení prvního místa kandidátky, jeho místo totiž převzal Maxmilián Kašparů, jáhen Řádu premonstrátských řeholnických kanovníků, psychiatr a spolupracovník Českého rozhlasu. Lídryně kandidátky Středočeského kraje Helena Langšádlová a lídr v Jihočeském kraji Zdeněk Bezecný si udržely podporu uvnitř strany i podporu voličů a oba tak získali mandát v krajském zastupitelstvu z původní pozice.

Poslední vládní strana Věci veřejné kandidovala do krajských zastupitelstev pouze v pěti krajích a v žádném neuspěla. Její neúspěch se promítl i ve výsledku poslanců Jiřího Štětiny (Jihomoravský kraj), Michael Babáka a Otto Chaloupky (oba Jihomoravský kraj). Strana ztratila

⁹⁴ Viz např. <http://art.ihned.cz/c1-57483400-stars-i-zaznamy-z-blogu-o-kauze-nd-7-az-11-zari> (11.12.2014)

důvěru voličů na základě mediálně propírané korupční kauzy.

Opoziční KSČM se stala faktickým vítězem krajských voleb. Důvěře voličů se těšili i její poslanci, kteří na kandidátkách do krajských zastupitelstev figurovali. Pouze dva z devíti poslanců na mandát nedosáhli. Konkrétně Milada Halíková, která v Moravskoslezském kraji kandidovala z posledního, padesátého, místa a Květa Matušovská, jíž v Pardubickém kraji nestačila ke zvolení šestnáctá pozice. Podpora kandidátů KSČM se v krajských volbách přímo odvíjela od podpory straně. V žádném z krajů se nepodařilo některému z kandidátů získat mandát na pouze základě preferenčních hlasů.

Kandidovat v krajských volbách se rozhodlo celkem 13 poslanců ČSSD, bezmála čtvrtina všech poslanců strany. Nejúspěšnějšími kandidáty byli dle preferenčních hlasů Michal Hašek (21,39% preferenčních hlasů) a Josef Novotný (17,27% pref. hlasů), lídři na kandidátkách Jihomoravského a Karlovarského kraje. Oba poslanci obhájovali post hejtmana kraje a oba ve volbách do PS PČR dostali mandát díky posunu na kandidátce na základě preferenčních hlasů. Michal Hašek v období voleb vykonával funkci statutárního místopředsedy ČSSD, jako takový byl jednou z předních tváří strany. Přestože se v předvolební kampani některé kraje distancovaly od témat voleb prvního řádu⁹⁵ (konkrétně církevních restitucí), Michal Hašek za takovýmto postupem před krajskými volbami stál⁹⁶. Josef Novotný v krajských volbách zaznamenal prudší nárůst preferencí než Michal Hašek, polepšil si o 9,18% preferenčních hlasů, zatímco místopředseda strany o 3,34%. Oba poslanci byli v médiích často zmiňováni z důvodu nezvyklého množství vykonávaných funkcí⁹⁷.

95 Zlínský kraj a Vysočina, viz článek na http://zpravy.idnes.cz/kapan-cssd-proti-cirkevni-restituceim-fcv-domaci.aspx?c=A120812_204132_domaci_brm (12.12.2014)

96 Viz <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Hasek-Reakce-na-cirkevni-kampan-znemoznuji-debatu-My-v-CSSD-reseni-mame-243221> (12.12.2014)

97 Shrnutí funkcí Michala Haška před volbami viz <http://www.lidovky.cz/penize-z-nahrad-davam-na-charitu-tvrdi-michal-hasek-taji-vsak-komu-presne-lo6-zpravy-domov.aspx?>

V souvislosti s touto skutečností tak jako poslanci měli velmi nízkou docházku na jednání Poslanecké sněmovny⁹⁸. Josef Novotný navíc čelil půl roku před volbami odchodu čtyř členů krajské rady z ČSSD, koalice tak v Karlovarské kraji vládla v menšině. Michal Hašek i Josef Novotný se v parlamentních volbách díky preferenčním hlasům posunuli z nevolitelných pozic na místo lídra.

Stejně jako Novotný a Hašek, tak i ostatní poslanci ČSSD, kteří v krajských volbách uspěli, vděčili za dosažení mandátu své pozici na kandidátce a úspěchu strany. Všech šest neúspěšných poslanců bylo do voleb nasazeno na nevolitelných pozicích. Největší propad preferencí zaznamenal Roman Váňa. Do voleb do PS PČR šel v Olomouckém kraji v roce 2010 jako lídr strany, o dva roky později figuroval na 43. pozici. Tato skutečnost pro něj znamenala ztrátu 6,28% preferenčních hlasů. Nejblíže zvolení byla Hana Orgoníková, která byla podobně jako Váňa ve volbách prvního řádu krajským lídrem. V Královehradeckém kraji obsadila pozici třetího náhradníka a propadla se o jedno místo.

Opoziční poslanci pak ve volbách byli úspěšnější, ze 22 poslanců uspělo 14, tedy 63,64 %. Vládní strany nominovaly do voleb celkem 15 poslanců, Věci Veřejné zůstávají stran této statistiky vzhledem k tomu, že již nebyly členy vládní koalice. Úspěšnost vládních poslanců byla 53,33%, mandát v krajském zastupitelství dostalo 8 z nich. Největší podpory se dostávalo poslancům, kteří se během předvolebních kampaní objevovali častěji v médiích a to v jakémkoli smyslu. 60 % poslanců dostalo od voličů méně preferenčních hlasů než ve volbách do PS PČR, 42% z nich tento nižší zisk stačil pro zvolení. Z patnácti poslanců, kteří

[c=A130202_100532_ln_domov_spa](http://www.krajkelisty.cz/karlovarsky-kraj/3291-nejdrazsi-hejtman-na-svete-danove-poplatniky-prijde-na-2-miliony-162-tisic-rocne-ctete-kdo-je-ten-sikula.htm) (11.12.2014) a funkcí Josefa Novotného viz <http://www.krajkelisty.cz/karlovarsky-kraj/3291-nejdrazsi-hejtman-na-svete-danove-poplatniky-prijde-na-2-miliony-162-tisic-rocne-ctete-kdo-je-ten-sikula.htm> (11.12.2014)

⁹⁸ Viz http://www.lidovky.cz/seznam-absenteru-ve-snemovne-nejvic-chybel-hejtman-michal-hasek-pwo-/zpravy-domov.aspx?c=A120821_093001_ln_domov_mev (11.12.2014)

přesáhli hranici 5 %, pouze tři nefigurovali na prvním místě kandidátky. Poslanecký mandát není při volbě do zastupitelstev krajů pro voliče rozhodujícím faktorem, nabízí se však prostor pro další studium, které by mohlo poodhalit, nakolik je tato skutečnost na úrovni voleb druhého řádu neměnná.

6. Komparace voleb do PS PČR 2010 a do zastupitelstev krajů 2012

Na základě komparace případů voleb do PS PČR a voleb do zastupitelstev krajů lze vyčíst rozlišnosti voleb prvního a druhého řádu a odpovědět tak na výzkumné otázky práce.

Jedním z hlavních předpokladů teorie voleb druhého řádu je nižší volební účast. Krajských voleb konaných roku 2012 se zúčastnilo 38,89 % oprávněných voličů. Účast u voleb prakticky neovlivnilo jejich současné konání s volbami senátními. Podle údajů zmíněných v analytické části byla volební účast v obvodech, kde se konaly obě volby zároveň dokonce o 0,07 % nižší. Volby do PS PČR z roku 2012 měly podstatně vyšší účast, konkrétně 62,60 %. Značný rozdíl je i ve výši odevzdaných neplatných volebních lístků. V krajských volbách byl počet takových volebních lístků o 4,76 % vyšší.

Z výsledků krajských voleb se dá vyčíst, že hypotéza, kterou stanovili Reif se Schmidtem ve své první práci ohledně podpory menším a regionálním stranám, na případu krajských voleb platí. Těmto stranám se skutečně dostalo větší podpory než v parlamentních volbách. Podpora stran populistických a antisystémových nebyla výrazně vyšší než ve volbách prvního řádu⁹⁹. Podle dat této bakalářské práce však nelze

⁹⁹ Nejužší definici populistických a antisystémových stran podávají Vlastimil Havlík a Aneta Pinkavová v článku *Populisté, protestní strany, outsideři? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických*

předpokládat, že voliči vybírali strany podle vlastního přesvědčení. Takové strany totiž obyčejně fungují na parlamentní úrovni a soustředí se na obecnější témata než strany regionální. Žádná ze stran, které neuspěly v parlamentních volbách, však nedostala ve volbách krajských výrazně vyšší podporu. Obecně se dá konstatovat, že se voliči chovali v krajských volbách také takticky, ovšem s jinou strategií. Snaha obměnit tradiční politickou garnituru se přenesla právě na lokálně známé osobnosti působící v regionálních stranách a zajistila tak těmto stranám důležité pozice v krajských zastupitelstvech.

Parlamentní strany, jimž se v této práci věnoval rozbor volebních programů pro jednotlivé volby, byly ve své agendě veskrze konzistentní. U voleb prvního řádu se držely témat typických pro jejich zaměření. V případě voleb druhého řádu je zajímavým jevem, že se strany ve volebních programech věnovaly prakticky stejným oblastem¹⁰⁰ a nabízela podobná řešení, byť cesta k těmto řešením nabývala napříč stranami různých forem. Velmi důležitou otázkou bylo v programech všech stran v obou volbách zdravotnictví, kde svá stanoviska neměnili. Jediná ČSSD byla nucena rozhodnutím soudů odstoupit od proplácení regulačních poplatků krajem a zaměřila se na jejich úplné zrušení.

Předvolební kampaně splňují taktéž předpoklady uvedené v rámci teorii voleb druhého řádu. Opoziční strany využívají před krajskými volbami témat arény prvního řádu, aby upevnily svou pozici ve volbách krajských. Vládní strany se naopak tématům arény prvního řádu příliš nevěnují, aby nedávaly příležitost opozičním stranám využít jejich nedostatků. U opozičních stran převládala před oběma volbami negativní

politických stran (dostupný z http://www.rexter.cz/wp-content/uploads/rexter_02_2012_04.pdf). Podle jejich závěrů je možné označit za populistickou stranu Věci veřejné, za antysystémové pak Dělnickou stranu sociální spravedlnosti a Komunistickou stranu Československa.

¹⁰⁰Napříč stranami se ve volebních programech objevovala témata zdravotnictví, životního prostředí, transparentnosti jednání krajů a podpory pro lokální menší a střední podnikatele

kampaň. V případě parlamentních voleb vládní ODS zvolila podobnou taktiku. Ve Volbách druhého řádu však vládní strany od negativity částečně upustily a soustředily se na předkládání vlastních politik.

Závěr

Závěr této bakalářské práce odpovídá na stanovené výzkumné otázky na základě předchozí komparace.

Podle Lukáše Linka a Pata Lyonse je možné „...jako hrubé kritérium pro odlišení voleb prvního a druhého řádu můžeme použít hranici padesáti procent.“¹⁰¹ Volby do PS PČR i volby do zastupitelstev krajů tento předpoklad splňují. Souběžné konání krajských a senátních voleb v některých obvodech nemělo na volební účast prakticky žádný vliv. Volební účast v těchto obvodech byla dokonce nepatrně nižší.

Hypotéza Karlheinz Reifa a Hermanna Schmidta týkající se vyššího počtu odevzdaných neplatných volebních lístků ve volbách druhého řádu koresponduje s výsledky zjištěnými ve volbách do krajských zastupitelstev ČR. Vzhledem k tomu, že volební systém do krajských a parlamentních voleb se pro voliče příliš neliší¹⁰², dá se předpokládat, že motivací k odevzdání neplatného volebního lístku byl skutečně spíše „protest“ proti straně, kterou volič vybral v posledních parlamentních volbách.

Podpora menším a regionálním stranám byla ve volbách do krajských zastupitelstev vyšší¹⁰³. Podle předpokladu teorie volebních cyklů klesla podpora stran vládnoucích v aréně prvního řádu a stoupla podpora

101LINEK, Lukáš a Pat LYONS. „Přesuny voličů ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice: Testování některých implikací teorie národních voleb druhého řádu.“ in *Volby do Evropského parlamentu 2004*, Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 249, ISBN 978-80-7330-106-4.

102Hlavní rozdíly volebních systémů tkví v přepočtu hlasů na mandáty.

103Menšími stranami autor myslí strany s výrazně menší členskou základnou než mají parlamentní strany. V případě krajských voleb se pak jedná zejména o regionální uskupení působící pouze na území určitých krajů.

stran opozičních. Volby do krajských zastupitelstev se v ČR konaly celkem čtyřikrát, pokaždé v období *midterm*. Opoziční strany zvítězily v krajských volbách 2012 v 11ti ze 13ti krajů.

Témata voleb prvního řádu hrála v předvolební kampani k volbám do zastupitelstev krajů 2012 důležitou roli. Opoziční strany ČSSD a KSČM hojně využívaly např. téma církevních restitucí, důchodové reformy nebo zvyšováním DPH. Vládní strany se snažily těmto tématům zcela vyhnout. Premiér Petr Nečas (ODS) v projevu před krajskými volbami dokonce na využívání těchto témat ve volbách druhého řádu upozorňoval a označil je za populistické.¹⁰⁴ Menší a regionální strany se zaměřovaly na témata v rámci voleb druhého řádu, především na specifické problémy jednotlivých krajů, ve kterých kandidovaly.

Volební výsledek poslanců, kteří kandidovali do krajských zastupitelstev je odrazem výsledku jejich strany. Rozhodujícím je pro ně umístění v rámci kandidátky, spíše než podpora voličů. Ti při volbě poslance na nižších místech kandidátek nevyhledávají a soustřeďují se spíše na osoby působící v rámci regionu. Personifikace volby probíhá pouze s poslanci, kteří byli aktuálně mediálně častěji zmiňováni. Na základě provedené analýzy nelze předpokládat, že voliči sledují práci svého poslance a tu pak prostřednictvím hlasu v krajských volbách hodnotí. Pokud k takové situaci došlo, tak stálí voliči strany spíše hledali na kandidátce známá jména.

Na základě prvků specifických pro volby druhého řádu a hypotéz stanovených v pracech teoretiků voleb druhého řádu se dá konstatovat, že podle případů zkoumaných v této práci jsou volby do zastupitelstev krajů v ČR jsou skutečně volbami druhého řádu.

¹⁰⁴Přepis textu projevu dostupný z <http://www.ods.cz/clanek/2229-projev-na-zahajeni-volebni-kampane> (23.4.2014)

Summary

The verification of validity of the second-order elections theory on the regional government elections in Czech republic was succesful due to the conclusions based on comparison of two cases of elections in the Czech republic.

The first chapter of this bachelor thesis describes the origin and development of second-order elections theories. The second chapter treats with the election systems to both types of elections in the Czech Republic. The third and the fourth part of this work analyse specific aspects of the two cases of elections. Last chapter gives answers to the research issues by the comparison of both cases.

The elections to regional governments held in 2012 had lower turnout than elections to national governemnt held in 2010. The turnout in those constituencies where elections to regional government and senate elections were held simultaneously wasn't significantly influenced by this fact. In the midterm of electoral cycle in 2012 was the support of governemnt parties significantly lower and those parties suffered heavy defeat. Parties which were in the main political arena in opposition won those elections. The support of small regional parties raised aswell. The campaigning held before elections to regional governments included topics of main political arena. Opposition parties tried to persuade voters by showing them mistakes made by governing paries. Those parties which form the governement in main political arena didn't use this topic as much as the opposition did. Members of parliament which took part also in regional elections didn't obtain a significant increase or loss of their votes. Their results corresponds with the results of their party.

Přílohy

Tabulka č.1:

Tabulka č. 1: Volební výsledky poslanců PSP ČR kandidujících v krajských volbách 2012

Jméno	PSP ČR 2010				KRAJ 2012				Rozdíl v		Zvolen		Výsledek strany	
	% pr. hl.	poř.č.	pořadí	posun	% pr. hl.	poř.č.	pořadí	posun	% pref. hl.	% pref. hl.	2012?	% pro stranu	mandátů	
Jihočeský kraj														
Böhdalová, Vlasta	4,58	2	2	0	2,24	11	11	0	-2,34	ANO		27,99	18	
Dědič, František	2,99	3	4	-1	2,06	25	17	0	-0,93	NE		12,56	6	
Bezecný, Zdeněk	9,75	3	1	2	9,69	1	1	0	-0,06	ANO		5,00	3	
Braný, Petr	5,12	2	2	0	7,39	1	1	0	2,27	ANO		19,37	13	
Langšádlová, Helena	3,67	5	5	0	9,56	1	1	0	5,89	ANO		11,71	10	
Holeček, Petr*	1,86	6	6	0	3,17	9	10	-1	1,31	ANO		11,71	10	
Jakubčík, Igor*	3,45	4	6	-2	2,07	6	6	0	-1,38	ANO		24,89	15	
Látka, Jan	5,61	6	3	3	4,26	12	12	0	-1,35	ANO		24,89	15	
Šlajs, Václav*	4,79	2	4	-2	2,71	5	5	0	-2,08	ANO		24,89	15	
Koubík, Václav*	2,15	3	5	-2	1,19	11	11	0	-0,96	ANO		24,89	15	
Votava, Václav	5,85	1	2	-1	3,62	9	9	0	-2,23	ANO		24,89	15	
Pospíšil, Jiří	14,19	1	1	0	41,89	1	1	0	27,70	ANO		26,48	15	
Vilímeč, Vladislav	5,79	10	2	8	7,09	6	4	2	1,30	ANO		26,48	15	
Šidlo, Karel	6,34	1	2	-1	9,10	1	1	0	2,76	ANO		20,93	12	
Senfeld, Josef	5,86	1	1	0	3,61	13	13	0	-2,25	ANO		25,26	20	
Hubačková, Gabriela	5,41	3	2	1	3,91	16	16	0	-1,50	ANO		25,26	20	
Novotný, Josef	8,09	13	1	12	17,27	1	1	0	9,18	ANO		22,73	13	
Bureš, Jan	9,05	4	1	3	4,81	43	38	0	-4,24	NE		9,79	5	
Horáček, Václav	7,30	1	2	-1	3,79	10	10	0	-3,51	NE		3,52	0	
Orgoniková, Hana	5,83	1	1	0	3,42	14	3	-1	-2,41	NE		19,73	12	
Štěpna, Jiří	5,45	2	1	1	6,49	7	3	-4	1,04	NE		0,93	0	
Neubauer, Václav	3,56	2	3	-1	1,82	31	19	0	-1,74	NE		21,31	12	
Čechlovský, Jan	6,07	9	2	7	4,50	3	1	-4	-1,57	NE		10,90	6	
Martínů, Jaroslav	7,46	18	1	17	5,21	27	4	23	-2,29	ANO		10,90	6	
Matušůvská, Květa	6,40	4	1	3	3,86	16	5	0	-2,54	NE		18,86	11	
Jirků, Ladislav	6,63	1	2	-1	8,74	1	2	-1	2,11	ANO		5,05	2	
Fischerová, Jana	7,21	12	2	10	5,35	41	5	36	-1,86	ANO		10,29	5	
Antonín, Pavel	5,18	19	2	17	2,51	23	6	0	-2,67	NE		29,26	17	
Hašek, Michal	18,05	11	1	10	21,39	1	1	0	3,34	ANO		27,01	23	
Skopal, Ladislav	1,83	4	5	-1	0,53	60	37	0	-1,30	NE		27,01	23	
Adam, Vojtěch	5,00	3	3	0	7,20	1	1	0	2,20	ANO		18,65	16	
Babák, Michal	3,27	2	2	0	4,12	3	3	0	0,85	NE		0,41	0	
Chaloupka, Otto	2,96	3	3	0	3,70	9	9	0	0,74	NE		0,41	0	
Černý, Alexander	6,17	1	1	0	8,28	1	1	0	2,11	ANO		22,82	16	
Nekl, Josef	4,87	2	2	0	3,80	12	12	0	-1,07	ANO		22,82	16	
Holík, Pavel	8,80	6	1	5	4,38	25	6	0	-4,42	NE		26,70	19	
Vaňha, Roman	6,74	1	1	0	0,46	43	24	0	-6,28	NE		26,70	19	
Zemánek, Jiří	3,86	4	4	0	1,31	17	17	0	-2,55	ANO		26,70	19	
Rybkala, Adam	2,32	6	6	0	1,93	7	7	0	-0,39	ANO		27,40	24	
Bubeníková, Ludmila	4,70	2	2	0	3,36	10	10	0	-1,34	NE		4,32	0	
Lukša, Pavel	6,59	1	1	0	9,91	1	3	-2	3,32	NE		4,32	0	
Halíková, Mláďa	5,95	4	2	2	3,22	50	30	0	-2,73	NE		22,78	20	
Gazdík, Petr	13,37	1	1	0	25,87	1	1	0	12,50	ANO		10,09	5	
Hanáková, Alena	5,70	3	2	1	2,39	18	13	0	-3,31	NE		10,09	5	

Barevné rozlišení kandidátů podle stran:

ODS KSCM CSSD TOP09 WV

Seznam použité literatury

BALÍK, Stanislav a kol. *Krajské volby 2012*. MuniPress, Brno, 2014. ISBN 978-80-210-6641-0

BLÁHA, Petr a Pavel MAŠKARINEC. *Krajské volby 2012 v Ústeckém kraji*. Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem, 2013. ISBN 9788074146237

BRTNÍK, Radovan a Vlastimil HAVLÍK. *Personalizace volby v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Příklad voleb do zastupitelstva Jihomoravského kraje v roce 2008*. Central European Political Studies Review. 2008, č. 2-3.

CABADA, Ladislav. *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*. Working papres fakulty mezinárodních vztahů VŠE, 2010, č. 11.

CAMPBELL, Angus: *Surge and Decline: A Study of Electoral Change*. The Public Opinion Quarterly, 24, 1960, č.3.

CAMPBELL, James E. *The Revised Theory of Surge and Decline*. American Journal of Political Science. 1987, č. 4.

DINKEL, Reinhadt. *Der Zusammenhang zwischen Bundes - und Landtagswahlergebnissen*. Politische Vierteljahresschrift. 1977, č. 18.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v*

politologii a mezinárodních vztazích. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673857.

EIBL, Otto; Jakub KYLOUŠEK; Michal PINK a HAVLÍK, Vlastimil. *Krajské volby 2008*. CDK, Brno, 2008. ISBN 978-80-7325-187-1.

FREIRE, André. Second-Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal. *South European Society and Politics*. 2004, č. 9.

HAVLÍK, Vlastimil a Libor HOSKOVEC. *Krajské volby v České republice v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Analýza vybraných aspektů voleb do krajských zastupitelstev 2000 – 2008*. European electoral studies, Vol. 4, 2009.

CHYTILEK, Roman, Jakub ŠEDO, Tomáš LEBEDA a Dalibor ČALOUŠ. *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009, s. 317. ISBN 978-80-7367-548-6.

LINEK, Lukáš. *Analýza voleb do Evropského parlamentu 2004 v ČR. Platí stále teorie voleb druhého řádu?* Naše společnost, Vol. 1, 2004

LINEK, Lukáš a Pat LYONS. „Přesuny voličů ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004 v České republice: Testování některých implikací teorie národních voleb druhého řádu.“ in *Volby do Evropského parlamentu 2004*, Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-106-4.

MARSH, Michael. *Testing the Secon-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science. 1998, č. 28.

MARSH, Michael a Simon HIX. *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*. Electoral Studies. 2011, č. 30.

NORRIS, Pippa. *Second-order elections revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31.

REIF, Karlheinz. *European Election as Member State Second-order election Revisited*. European Journal of Political Research. 1997, č. 31.

REIF, Karlheinz a Hermann SCHMIDT. *Nine second-order national elections – A conceptual framework for the analysis of European election results*. European Journal of Political Research. 1980, č. 8.

SCHMIDT, Hermann; SANZ, Alberto a Daniela BRAUN. *The Micro-Foundations of Second-order Election Theory: Theoretical Reconstructions and Empirical Tests Based Upon the European Election Study 2004*. Presentation at the Citizen Politics Workshop, University of Manchester. 2008.

ŠARADÍN, Pavel. *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 34. ISBN 978-80-244-1876-6.

TUFTE, Edward. *Determinants of the Outcomes of Midterm Congressional Elections*, American Political Science Review. 1975, č. 69.

Internetové zdroje

www.ceskatelevize.cz

www.cssd.cz

www.idnes.cz

www.kscm.cz

www.markething.cz

www.mediaguru.cz

www.novinky.cz

www.ods.cz

www.parlamentnilisty.cz

www.stem.cz

www.top09.cz

www.volby.cz

Prameny

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení).

Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů.

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů.

Zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb.

Ústava České republiky

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií**

Teorie voleb druhého řádu na úrovni krajů v České Republice

Projekt bakalářské práce

Jakub Semela

Politologie - Mezinárodní vztahy

bakalářské studium 2010 - 2013

V Praze, 29. května 2011

1. Anotace

Termín „Teorie voleb druhého řádu“ byl poprvé použit ve studii *Nine second-order national elections - A conceptual framework for the analysis of European election results* jejími autory Karlheinzem Reifem a Hermannem Schmittem. Tato teorie definuje charakteristické prvky voleb, kterým veřejnost a politické subjekty nepřikládají velkou váhu. Volby do zastupitelstev krajů se v České republice konají od roku 2000, kdy nabyl účinnosti zákon č. 347/1997 Sb. , který kraje jako územní jednotky zřizoval. V říjnu právě probíhajícího roku se budou konat v pořadí třetí krajské volby. ČSSD, která je od posledních parlamentních voleb v opozici, vyzývá k vyjádření nesouhlasu veřejnosti s vládní politikou právě skrze tyto volby. Vládní ODS naopak zdůrazňuje nutnost udržení lokálních témat. Ve světle prohlubující se politické a morální krize se před blížícími se krajskými volbami začínají upírat zraky na taktiku, kterou parlamentní a potažmo mimoparlamentní strany zvolí. Bude volební účast jako již tradičně v krajských volbách výrazně nižší? Zaměří se kandidující strany v předvolební kampani na lokální problematiku nebo strhnou pozornost na problémy na parlamentní úrovni? Jsou skutečně krajské volby druhořadými v porovnání s volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky?

2. Cíle a metody

Práce si klade za cíl ověření platnosti teorie voleb druhého řádu na krajské volby v České republice na základě kontrastu kontextů. K tomuto by měla dojít skrze komparaci volebních výsledků stran kandidujících do krajských voleb v roce 2012 a výsledků voleb do poslanecké sněmovny z roku 2010, porovnání hlavních aspektů volebních kampaní před oběma zmiňovanými volbami a aspektů samotných voleb. V návaznosti na výše uvedené cíle bude v případové studii České republiky užita komparativní metoda a kvantitativní analýza dat. Komparativní metoda, pro tuto práci zvolená, zkoumá dva nebo více případů a provádí jejich srovnávací analýzu studiím shod, rozdílů a podobností.

3. Předběžná struktura práce

Úvod

1 Teorie

1.1 Teorie voleb druhého řádu

1.2 Volební a stranický systém ČR

2 Aplikace teorie voleb druhého řádu

2.1 Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR konané v roce 2010

2.1.1 Předvolební kampaň

2.1.2 Kvantitativní analýza výsledků voleb

2.1.3 Kvalitativní analýza průběhu voleb

2.2 Krajské volby konané v roce 2012

2.2.1 Předvolební kampaň

2.2.2 Kvantitativní analýza výsledků voleb

2.2.3 Kvalitativní analýza průběhu voleb

Závěr

Prameny a literatura

4. Orientační seznam literatury

Balík, S. - Kyloušek, J.: Krajské volby v České republice 2004, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno, 2005. ISBN: 80-210-3880-2.

Bechtel, M.: Not always second order: Subnational elections, national-level vote intentions, and volatility spillovers in a multi-level electoral system, *Electoral studies*, Vol. 31, No. 1, s. 170 - 183, 2011

Eibl, O. - Kyloušek, J. - Pink, M. - Havlík, V.: Krajské volby 2008, CDK, Brno, 2008. ISBN 978-80-7325-187-1.

Havlík, V. - Hoskovec, L.: Krajské volby v České republice v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Analýza vybraných aspektů voleb do krajských zastupitelstev 2000 – 2008, *European electoral studies*, Vol. 4, s. 22-47, 2009.

Chytilík, R. - Šedo, J. - Čaloud, D. - Lebeda, T.: Volební systémy, Portál, Praha, 2009. ISBN: 978-80-7367-548-6.

Linek, L.: Analýza voleb do Evropského parlamentu 2004 v ČR. Platí stále teorie voleb druhého řádu?, *Naše společnost* 2004, Vol. 1, s. 25-29, 2004

Marsh, M.: Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections, *British Journal of Political Science* 28, s. 591 – 607, 1998

Norris, P.: Nominations: Second-Order Elections Revisited, *European Journal of Political Research* 31, s. 109 – 124, 1997

Shmitt, H. - Mannheimer, R.: About Voting and Non-Voting in the European Elections of June 1989, *European Journal of Political Research*, Vol. 19, s. 31–54, 1991

Shmitt, H. - Reif, K.: Nine second-order national elections - A conceptual framework for the analysis of European election results, *European Journal of Political Research*, Vol. 8, s. 3–44, 1980

Šaradín, P. - Šulák, T.: Krajské volby 2000: Olomoucký kraj, Univerzita Palackého, Olomouc 2001. ISBN 80-2440-366-8.

Šaradín, P.: Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice, Univerzita Palackého, Olomouc, 2008. ISBN 978-80-244-1876-6.

Prameny:

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

www.volby.cz